

Nejvyšší soud

VÝBĚR rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Ročník: XXX

1
2024

Výběr rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi

Výběr rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi je připravován v kolektivu soudců Nejvyššího soudu, vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva a pracovníků z oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu a má za cíl zvýšit povědomí odborné právní veřejnosti o aktuálních a konečných rozhodnutích Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Ve snaze o maximální informovanost jsou skutkový stav a řízení u vnitrostátních soudů shrnuty stručně tak, aby měl čtenář dobrý přehled o základních důvodech stížnosti. Důraz je kladen na pečlivý výběr nejpodstatnějších částí odůvodnění rozhodnutí, které jsou předloženy. Autorské komentáře, zpracované většinou soudci Nejvyššího soudu, vystihují přínos daného rozhodnutí pro české právní prostředí, odkazy na články Úmluvy a příslušná dotčená ustanovení národního práva spolu s uvedením klíčových slov zvyšují odbornou hodnotu periodika.

Redakční rada:

Předseda: JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.
Členové: Mgr. Petr Konůpka, JUDr. Ivo Kouřil, Mgr. Aleš Pavel, JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., JUDr. Vít A. Schorm, JUDr. Pavel Simon, JUDr. Milada Šámalová, Mgr. et Mgr. Katarína Šipulová, M. St. (Oxon), Ph.D. (MUNI), JUDr. Petr Škvain, Ph.D., JUDr. Robert Waltr
Adresa redakce: Nejvyšší soud, Burešova 20, 657 37 Brno
tel.: +420 541 593 111, fax: +420 541 213 493
e-mail: podatelna@nsoud.cz

Ročník XXX, číslo 1/2024
ISSN 1214-3839, MK ČR E 1200

Vzor citace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva:

- rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 7. 2013, Kummer proti České republice, č. 32133/11
- rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 12. 2011, Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království, č. 26766/05 a 22228/06, bod 118

OBSAH

Rozsudek ve věci Glukhin proti Rusku, stížnosti č. 11519/20	s. 4
Rozsudek ve věci Mesić proti Chorvatsku (č. 2), stížnost č. 45066/17	s. 15
Rozsudek ve věci E. K. proti Lotyšsku, stížnost č. 25942/20	s. 22
Rozsudek ve věci Panju proti Belgii (č. 2), stížnost č. 49072/21	s. 32
Rozsudek ve věci Strassenmeyer proti Německu, stížnost č. 57818/18	s. 41

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
TŘETÍ SEKCE
4. 7. 2023
VĚC GLUKHIN PROTI RUSKU
(rozsudek ve věci Glukhin proti Rusku,
stížnost č. 11519/20)

Uplatňování technologie (živého) rozpoznávání obličeje v kontextu práv zaručených Úmluvou

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 8

čl. 10

Odkazy na českou právní úpravu:

Čl. 10 odst. 2, čl. 17 Listiny základních práv a svobod

Klíčová slova:

Svoboda projevu/Sdělovací prostředky – ochrana osobních údajů – právo na respektování soukromého života

Autorský komentář

Rozsudek ve věci Glukhin proti Rusku představuje rozhodnutí, v němž se Soud poprvé vyjadřuje k problematice uplatňování technologie (živého) rozpoznávání obličeje. Tato je v rámci současného politického a sociálního kontextu předmětem řady diskusí na národní, regionální i mezinárodní úrovni, aniž by přitom existovala shoda v otázce její regulace, resp. používání vůbec. Řada nevládních organizací, jako například Reclaim Your Face či Algorithm Watch, i Evropský parlament ji považují za neslučitelnou s hodnotami Evropské unie, a proto by podle nich měla být zakázána. Naproti tomu Evropská komise a Rada sice vnímají tuto technologii jako vysoce rizikovou, přesto předpokládají možnost jejího využití při splnění určitých podmínek a ve specificky vymezených situacích. Nelze však přehlížet, že mnohdy je tato technologie zneužívána k represi jednotlivců a skupin, které sehrávají významnou roli v budování a prosazování demokratických hodnot v právních státech. Absence právního rámce, jenž by respektoval systém lidskoprávní ochrany zavedený Úmluvou, proto představuje jednu z největších hrozeb pro lidská práva v digitálním věku.

Projednávaný případ představoval možnost pro Soud, aby využil příležitosti a nastavil jasné právní limity uplatňování technologie (živého) rozpoznávání obličeje. Ten však namísto toho zaujal zdrženlivý postoj, když odmítl posoudit v obecné rovině otázku, zda lze zpracování biometrických osobních údajů pomocí technologie rozpoznávání obličeje považovat za ospravedlnitelné ve světle Úmluvy (viz bod 85). Posouzení Soudu se tak omezuje pouze na konkrétní okolnosti projednávané věci především optikou procesních záruk, kterými je třeba používání této technologie vyvážit. Navzdory takto limitovanému rozsahu přezkumu ponechává Soud řadu otázek týkajících se legitimního uplatňování této technologie otevřenou. Tak například v anotovaném rozsudku byla technologie rozpoznávání obličeje použita jak *ex*

post k identifikaci stěžovatele z fotografií a videozáznamu, tak živě k jeho lokalizaci a zatčení. Ačkoliv obě tyto formy implikují velmi rozdílné zásahy do práva na respektování soukromého života, Soud personální limity těchto případů ponechává bez rozlišení.

Přesto Soud v kontextu práva na respektování soukromého života ve smyslu čl. 8 Úmluvy připomíná, že se soukromý život neomezuje pouze na vnitřní okruh osobního života jednotlivce prostý vnějších zásahů, nýbrž zahrnuje rovněž soukromý společenský život realizovaný navazováním a rozvíjením vztahů s ostatními lidmi a okolním světem. Úvahy o zásahu do soukromého života přitom mohou vyvstat, jakmile dochází k systematickému nebo trvalému záznamu osobních údajů, zejména poté podoby osoby, která představuje jeden ze základních atributů její osobnosti. Ochrana osobních údajů má přitom pro výkon práva na respektování soukromého života zásadní význam. Soud v této souvislosti explicitně upozorňuje, že používání vysoce invazivní technologie rozpoznávání obličeje k identifikaci a zatýkání účastníků pokojných protestních akcí by mohlo mít odrazující účinek na výkon práv zaručených Úmluvou (viz bod 88). A přestože Soud vnímá přínos moderních technologií pro boj proti zločinnosti (viz bod 85), připomíná, že ochranu základních práv a důležité zájmy soukromého života nelze oslabit na úkor moderních vědeckých technik (viz bod 75). Proto klade důraz na to, aby vnitrostátní úprava poskytovala dostatečné záruky zabráňující jakémukoliv použití osobních údajů, které by mohlo být v rozporu se zárukami čl. 8. V opačném případě by totiž došlo k nepřipustnému oslabení ochrany poskytované tímto článkem.

Limity přínosu anotovaného rozhodnutí lze vztahovat k absenci vodítek, jaké typy protiprávního jednání by mohly ospravedlnit používání technologie rozpoznávání obličeje. Posouzení souladu s čl. 8 Úmluvy bylo totiž v anotované věci ze strany Soudu velmi přímočaré, neboť vnitrostátní právo neposkytovalo dostatečné záruky, jeho znění bylo vágní a cílem uplatněných opatření bylo vznést obvinění z přestupku, nikoliv trestného činu. Do budoucna lze nicméně očekávat, že Soud bude konfrontován s celou řadou komplexnějších případů, v nichž bude uplatňování této technologie sledovat legitimní cíl předcházení a stíhání závažných trestných činů, jako například terorismu. Tyto případy budou pro Soud nepochybně představovat novou výzvu a v současné chvíli nelze předjímat, jaký přístup zaujme.

Navzdory uvedenému lze však konstatovat, že Soud v projednávané věci neshledal používání technologie rozpoznávání obličeje neslučitelným se systémem ochrany lidských práv zavedeným Úmluvou *per se*. Její absolutní zákaz tak nelze vyvodit ze samých principů evropského lidskoprávního systému. Několikrát zdůrazňovaný požadavek na vyšší nebo nejvyšší standardy ochrany při uplatňování této technologie je však jasnou zprávou pro zákonodárce, a to zejména v rámci současné regulatorní debaty o umělé inteligenci *in abstracto* a technologii rozpoznávání obličeje *in concreto*.

(JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D., Mgr. Patrik Provazník)

SKUTKOVÝ STAV

Nikolay Sergeyevich Glukhin, stěžovatel v projednávané věci, cestoval moskevským metrem s kartonovým transparentem vyobrazujícím v životní velikosti politického aktivistu Konstantina Kotova, jehož zatčení a obvinění z porušení pravidel o „veřejných událostech“ si vyžádalo značnou mediální pozornost a vyvolalo pobouření veřejnosti. Fotografie a videozáznamy zachycující stěžovatele se následně objevily na jednom z veřejných účtů na sociální síti Telegram. Antiextremistická jednotka moskevské policie v rámci běžného „monitorování internetu“ pořídila snímky obrazovky těchto materiálů, které následně v souladu s příslušnými

ustanoveními zákona o přestupcích vytiskla a uchovávala. Současně získala videozáznamy z průmyslových kamer instalovaných ve stanicích moskevského metra. S využitím těchto podkladů provedla „operativně pátrací úkony“, identifikovala stěžovatele a zjistila adresu jeho bydliště. Poté, co se policii nepodařilo zastihnout stěžovatele v místě jeho bydliště, byl zhruba o hodinu později zatčen ve stanici metra, kde měl být identifikován a lokalizován prostřednictvím průmyslových kamer vybavených technologií živého rozpoznávání obličeje. Následně byl obviněn z přestupku spočívajícího v porušení pravidel upravujících průběh „veřejných událostí“. Stěžovatel měl svým jednáním uskutečnit samostatnou demonstraci s využitím „rychle (de)montovatelného předmětu“, z čehož pro něho měla plynout povinnost oznámit její konání příslušným místním orgánům. Za toto opomenutí mu byla uložena pokuta ve výši 20 000 rublů.

V řízení před Soudem stěžovatel v první řadě namítal porušení svého práva na svobodu projevu ve smyslu čl. 10 Úmluvy. Toto zakládal zejména na přesvědčení, že použitelná vnitrostátní úprava nesplňovala požadavek „kvality zákona“, pokud jde o výklad pojmu „rychle (de)montovatelný předmět“. Vnitrostátní orgány navíc neprojevíly vůči jeho pokojné samostatné demonstraci žádnou toleranci, neboť neprovedly žádné posouzení rizik, která jeho samostatná demonstrace představovala, ani neověřily, zda bylo jeho zatčení a odsouzení odůvodněno naléhavou společenskou potřebou.

Stěžovatel současně namítal porušení práva na respektování soukromého života ve smyslu čl. 8 Úmluvy, když k jeho správnému potrestání mělo dojít na základě fotografií a videozáznamů pořízených systémem průmyslových kamer instalovaných v moskevském metru při použití technologie rozpoznávání obličeje za účelem jeho identifikace a lokalizace, aniž by existovalo jakékoliv soudní rozhodnutí autorizující sběr, uchovávání a užití videozáznamu stěžovatele. Zákon o policii a nařízení č. 410, které měly sloužit jako právní základ pro zásah do práva zaručeného Úmluvou, nesplňovaly dle stěžovatele požadavek „kvality zákona“, neboť byly příliš vágní a nepředpokládaly ani předcházející soudní povolení, ani následnou soudní kontrolu. Zásah do práva stěžovatele rovněž neměl sledovat žádný z předpokládaných legitimních cílů ani neměl být nezbytný v demokratické společnosti.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

III. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 10 ÚMLUVY

47. Stěžovatel namítal, že řízení o přestupku vedené proti němu porušilo jeho práva podle čl. 10 a 11 Úmluvy. Soud tuto stížnost posoudí podle čl. 10 Úmluvy s přihlédnutím k obecným zásadám zavedeným v kontextu čl. 11 (viz rozsudek ze dne 26. 4. 2016, Novikova a ostatní proti Rusku, č. 25501/07, 57569/11, 80153/12, 5790/13 a 35015/13, bod 91). Článek 10 Úmluvy stanoví:

„1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem.

Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinům, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.“

(...)

B. K věci samé

(...)

51. Soud připomíná, že ochrana poskytovaná čl. 10 se neomezuje na mluvené nebo psané slovo, neboť myšlenky a názory mohou být sdělovány i nonverbálními výrazovými prostředky nebo prostřednictvím jednání osoby (viz rozsudek ze dne 18. 1. 2022, Karuyev proti Rusku, č. 4161/13, bod 18). Vzhledem k povaze a kontextu stěžovatelova jednání má Soud za to, že se svým jednáním snažil vyjádřit svůj názor na věc veřejného zájmu, u níž existuje jen malý prostor pro omezení ve smyslu čl. 10 odst. 2.

52. Stěžovatelovo převezení na policejní stanici, vzetí do správní vazby a odsouzení za přestupek představovalo zásah do jeho práva na svobodu projevu (viz Novikova a ostatní proti Rusku, cit. výše, bod 106).

53. Příslušné obecné zásady byly shrnuty ve věci Novikova a ostatní proti Rusku (cit. výše, body 190–201) a Kudrevičius a ostatní proti Litvě (rozsudek velkého senátu ze dne 15. 10. 2015, č. 37553/05, body 108–110, 150–151 a 155).

54. Pokud se jedná o kritérium „stanovení zákonem“, ustanovení o „rychle (de)montovatelných předmětech“ neobsahovalo žádná kritéria, která by umožnila předvídat, na jaký druh předmětů by se toto ustanovení mohlo vztahovat. S ohledem na povahu stěžovatelovy samostatné demonstrace a při absenci dalších upřesnění týkajících se rozsahu a způsobu aplikace příslušných ustanovení ze strany vyšších ruských soudů nebo jakékoli podrobné analýzy ze strany vnitrostátních soudů v konkrétním stěžovatelově případě Soud shledává, že existuje důvod pochybovat, že způsob aplikace napadaných právních ustanovení byl dostatečně předvídatelný, aby v daném případě splňoval požadavek kvality [zákona] (viz rozsudek velkého senátu ze dne 15. 11. 2018, Navalnyy proti Rusku, č. 29580/12, 36847/12, 11252/13, 12317/13 a 43746/14, bod 118).

55. Nicméně i za předpokladu, že zásah byl v souladu se zákonem a sledoval legitimní cíle „předcházení nepokojům“ a „ochrany práv jiných“, nebyl „nezbytný v demokratické společnosti“ z následujícího důvodu.

56. Stěžovatelova samostatná demonstrace byla uskutečněna nesporně pokojným a nenarušujícím způsobem. Přestupek, za který byl odsouzen, spočíval pouze v neoznámení jeho samostatné demonstrace příslušným orgánům a nezahrnoval žádný další usvědčující prvek týkající se jakéhokoli zavrženíhodného jednání, jako je blokování dopravy, poškozování majetku nebo akty násilí (srov. Kudrevičius a ostatní proti Litvě, cit. výše, body 164–175). Nebylo prokázáno, že by jednání stěžovatele způsobilo jakékoli závažné narušení běžného života a jiných činností v míře překračující tu, která je obvyklá nebo za daných okolností nevyhnutelná. Rovněž nebylo tvrzeno, že by jeho jednání představovalo jakékoli nebezpečí pro veřejný pořádek nebo bezpečnost dopravy. Příslušné orgány však neprojevily požadovanou míru tolerance vůči stěžovatelově pokojné samostatné demonstraci. Nezohlednily výše uvedené relevantní prvky a neposoudily, zda stěžovatelovo použití kartonové postavy držící transparent představovalo vyjádření jeho názorů. Jedinou relevantní úvahou byla potřeba potrestat protiprávní jednání. To v tomto kontextu není z hlediska čl. 10 Úmluvy dostačující úvaha,

pokud neexistují žádné přitěžující prvky (viz Novikova a ostatní proti Rusku, cit. výše, bod 199). Soudy tudíž neposkytly „relevantní nebo dostatečné důvody“, které by ospravedlnily zásah do stěžovatelova práva na svobodu projevu.

57. Došlo tedy k porušení čl. 10 Úmluvy.

IV. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 8 ÚMLUVY

58. Stěžovatel namítal, že zpracováním jeho osobních údajů v rámci řízení o přestupku, včetně použití technologie rozpoznávání obličejů, bylo porušeno jeho právo na respektování soukromého života. Odvolával se na čl. 8 Úmluvy, který stanoví:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

(...)

B. K věci samé

(...)

2. Posouzení Soudu

(a) Existence zásahu

(i) Obecné zásady

64. Soud připomíná, že „soukromý život“ je široký pojem, který nelze vyčerpávajícím způsobem definovat. Může zahrnovat více aspektů fyzické a sociální identity osoby. Neomezuje se pouze na „vnitřní okruh“, v němž může jednotlivec žít svůj osobní život bez vnějších zásahů, ale zahrnuje také právo vést „soukromý společenský život“, tj. možnost navazovat a rozvíjet vztahy s ostatními lidmi a vnějším světem. Nevylučuje činnosti, které se odehrávají ve veřejném kontextu. Existuje tedy zóna interakce osoby s ostatními, a to i ve veřejném kontextu, která může spadat do oblasti „soukromého života“ (viz rozsudek velkého senátu ze dne 17. 10. 2019, López Ribalda a ostatní proti Španělsku, č. 1874/13 a 8567/13, body 87–88).

65. Pouhé uchovávání údajů týkajících se soukromého života jednotlivce představuje zásah ve smyslu čl. 8. Následné použití uchovávaných údajů nemá na tento závěr žádný vliv. Nicméně při určování, zda osobní údaje uchovávané příslušnými orgány zahrnují některý z výše uvedených aspektů soukromého života, Soud náležitě zohlední konkrétní kontext, v němž byly dotčené údaje zaznamenány a uchovávány; povahu záznamů; způsob, jakým jsou tyto záznamy používány a zpracovávány; a výsledky, které z nich mohou být získány (viz rozsudek velkého senátu ze dne 4. 12. 2008, S. a Marper proti Spojenému království, č. 30562/04 a 30566/04, bod 67).

66. Vzhledem k tomu, že existují případy, kdy se lidé vědomě nebo záměrně zapojují do aktivit, které jsou nebo mohou být zaznamenávány nebo o nichž je veřejně informováno, mohou být při tomto posuzování významným, i když ne nutně rozhodujícím faktorem přiměřená očekávání osoby ohledně soukromí. Pokud jde o sledování chování jednotlivce pomocí fotografických zařízení nebo videozařízení, orgány Úmluvy zastávají názor, že sledování chování a pohybu jednotlivce na veřejném místě pomocí kamery, která nepořizuje obrazový záznam, samo o sobě nepředstavuje formu zásahu do soukromého života. Úvahy o soukromém životě však mohou vyvstat, jakmile dojde k jakémukoli systematickému nebo trvalému záznamu takových osobních údajů, zejména fotografií identifikované osoby. Podoba osoby představuje jeden z hlavních atributů její osobnosti, neboť odhaluje její jedinečné vlastnosti a odlišuje ji od ostatních. Právo každé osoby na ochranu její podoby je tedy jednou ze základních složek osobního rozvoje a předpokládá právo kontrolovat použití této podoby. Ačkoli ve většině případů právo na kontrolu takového použití zahrnuje možnost jednotlivce odmítnout zveřejnění své podobizny, zahrnuje také právo nesouhlasit se záznamem, uchováváním a reprodukcí podobizny jinou osobou (viz López Ribalda a ostatní proti Španělsku, cit. výše, bod 89 a tam citovaná judikatura).

67. Soud již dříve shledal, že shromažďování a uchovávání údajů o konkrétních osobách ze strany příslušných orgánů představuje zásah do soukromého života těchto osob, a to i v případě, kdy se tyto údaje týkají výhradně jejich veřejných aktivit (viz rozsudek ze dne 16. 2. 2000, Amann proti Švýcarsku, č. 27798/95, body 65–67; a rozsudek ze dne 4. 5. 2000, Rotaru proti Rumunsku, č. 28341/95, body 43–44), jako je například účast na protivládních demonstracích (viz rozsudek ze dne 24. 5. 2011, Association „21 December 1989“ a ostatní proti Rumunsku, č. 33810/07 a 18817/08, bod 170; a rozsudek ze dne 24. 1. 2019, Catt proti Spojenému království, č. 43514/15, bod 93). Rovněž shledal, že následující případy shromažďování údajů na veřejném místě představovaly zásah do soukromého života osob: nahrávání výsledku ve veřejném prostoru policejní stanice (viz rozsudek ze dne 25. 9. 2001, P. G. a J. H. proti Spojenému království, č. 44787/98, body 56–60); nahrávání průmyslovými kamerami na veřejném místě a následné zpřístupnění videozáznamu médiím (viz rozsudek ze dne 28. 1. 2003, Peck proti Spojenému království, č. 44647/98, body 57–63); nahrávání videozáznamu na policejní stanici a jeho následné použití v trestním řízení (viz rozsudek ze dne 17. 7. 2003, Perry proti Spojenému království, č. 63737/00, body 36–43); shromažďování a uchovávání údajů o místě pobytu a pohybu osoby ve veřejném prostoru prostřednictvím zařízení GPS připevněného k jejímu automobilu (viz rozsudek ze dne 2. 9. 2010, Uzun proti Německu, č. 35623/05, body 51–53; a rozsudek ze dne 8. 2. 2018, Ben Faiza proti Francii, č. 31446/12, body 53–55); registrace jména osoby v policejní databázi, která automaticky shromažďuje a zpracovává informace o pohybu této osoby vlakem nebo letecky (viz rozsudek ze dne 21. 6. 2011, Shimovolos proti Rusku, č. 30194/09, bod 66); a kamerový dohled nad univerzitními amfiteátry na veřejné univerzitě (viz rozsudek ze dne 28. 11. 2017, Antović a Mirković proti Černé Hoře, č. 70838/13, body 40–45 a 55).

(ii) Uplatnění na projednávaný případ

68. V projednávaném případě policie při běžném monitorování internetu objevila na veřejném kanálu Telegramu fotografie a videozáznam stěžovatele, jak provádí samostatnou demonstraci. Z tohoto kanálu pořídila snímky obrazovky, uložila je a údajně na ně použila technologii rozpoznávání obličejů, aby identifikovala stěžovatele. Poté, co policie identifikovala místo na videozáznamu jako jednu ze stanic moskevského metra, shromáždila rovněž videozáznamy z průmyslových kamer instalovaných v této stanici a ve dvou dalších stanicích, jimiž stěžovatel projížděl. Z těchto videozáznamů pořídila snímky obrazovky a uložila je. Údajně také použila

kamery s technologií živého rozpoznávání obličeje instalované v moskevském metru, aby o několik dní později stěžovatele vypátrala a zatkla s cílem obvinít ho z přestupku. Snímky obrazovky kanálu Telegramu a videozáznamy z bezpečnostních kamer byly následně použity jako důkaz v řízení o přestupku proti stěžovateli ...

69. Vláda nepochybnila, že výše popsané skutkové okolnosti představovaly „zásah“ do práva stěžovatele na respektování jeho soukromého života podle čl. 8 Úmluvy. Zejména se navzdory konkrétnímu dotazu ze strany Soudu nevyjádřila ke stěžovatelovým tvrzením, že k jeho identifikaci na základě fotografií a videozáznamu zveřejněných na Telegramu a k jeho lokalizaci a zatčení při cestě moskevským metrem byla použita technologie rozpoznávání obličeje. Soud si je vědom obtíží, kterým stěžovatel čelil při dokazování svých tvrzení. Vnitrostátní právní předpisy, které má Soud k dispozici, totiž nevyžadují, aby policie pořizovala záznamy o použití technologie rozpoznávání obličeje nebo aby dotčené osobě poskytla přístup k takovým záznamům, a to ani automaticky, ani na žádost ...

70. Pokud jde o identifikaci stěžovatele na základě fotografií a videozáznamu zveřejněných na Telegramu, Soud konstatuje, že ačkoli předmětné fotografie a videozáznam neobsahovaly žádné informace umožňující identifikaci stěžovatele, byl stěžovatel identifikován během necelých dvou dnů. V policejní zprávě ... nebylo objasněno, jaké operativně pátrací prostředky byly k jeho identifikaci použity. Pokus stěžovatele zpochybnit zákonnost těchto prostředků selhal, neboť soudy jeho stížnosti zamítly ... Za těchto okolností nebylo pro stěžovatele nepřiměřené předpokládat, že v jeho případě byla použita technologie rozpoznávání obličeje. Vláda to výslovně nepopřela ani neposkytla žádná vysvětlení ohledně prostředků použitých k identifikaci stěžovatele. Konečně Soud bere na vědomí veřejně dostupné informace o četných případech, které se týkaly použití technologie rozpoznávání obličeje k identifikaci účastníků protestních akcí v Rusku ...

71. Podle stěžovatele navíc policie přiznala, že k jeho zatčení při cestě moskevským metrem použila průmyslové kamery s technologií živého rozpoznávání obličeje ... Odkaz vlády na použitelný právní základ, včetně nařízení, kterým se stanoví instalace průmyslových kamer v moskevském metru zajišťujících detekci a identifikaci cílových osob pomocí kamerových systémů, lze vykládat jako implicitní uznání, že v daném případě byla použita technologie živého rozpoznávání obličeje ...

72. Na základě těchto skutečností a s přihlédnutím k tomu, že pro stěžovatele bylo obtížné prokázat svá tvrzení, protože vnitrostátní právo nestanovilo povinnost pořádit úřední záznam nebo učinit oznámení o použití technologie rozpoznávání obličeje; k absenci jiného vysvětlení rychlé identifikace stěžovatele; a k implicitnímu uznání použití technologie živého rozpoznávání obličeje ze strany vlády, Soud za konkrétních okolností případu připouští, že technologie rozpoznávání obličeje byla použita. Soud již dříve shledal, že uchovávání fotografií policií ve spojení s možností použít na ně technologii rozpoznávání obličeje představuje zásah do práva na soukromý život (viz rozsudek ze dne 13. 2. 2020, Gaughran proti Spojenému království, č. 45245/15, body 69–70).

73. Soud dospěl k závěru, že zpracování osobních údajů stěžovatele v rámci řízení o přestupku vedeného proti němu, včetně použití technologie rozpoznávání obličeje – jednak za účelem jeho identifikace na základě fotografií a videozáznamu zveřejněných na Telegramu, jednak za účelem jeho pozdější lokalizace a zatčení při cestě moskevským metrem – představovalo zásah do jeho práva na respektování soukromého života ve smyslu čl. 8 odst. 1 Úmluvy.

(b) Ospravedlnění zásahu

(i) Obecné zásady

74. Soud připomíná, že jakýkoli zásah může být ospravedlnitelný na základě čl. 8 odst. 2 pouze tehdy, pokud je v souladu se zákonem, sleduje jeden nebo více legitimních cílů, na které odkazuje odst. 2 čl. 8, a je nezbytný v demokratické společnosti k dosažení takového cíle (viz rozsudek velkého senátu ze dne 4. 12. 2015, Roman Zakharov proti Rusku, č. 47143/06, bod 227).

75. Ochrana osobních údajů má zásadní význam pro výkon práva na respektování soukromého a rodinného života, které je zaručeno čl. 8 Úmluvy. Vnitrostátní právo musí poskytovat vhodné záruky, aby se zabránilo jakémukoli použití osobních údajů, které by mohlo být v rozporu se zárukami tohoto článku. Potřeba takových záruk je o to větší, pokud se jedná o ochranu osobních údajů, které podléhají automatizovanému zpracování, zvláště pokud jsou tyto údaje používány pro policejní účely (viz S. a Marper proti Spojenému království, cit. výše, bod 103), a zejména pokud se dostupná technologie stává postupně důmyslnější (viz Catt proti Spojenému království, cit. výše, bod 114; Gaughran proti Spojenému království, cit. výše, bod 86; a Uzun proti Německu, cit. výše, bod 61). Ochrana poskytovaná čl. 8 Úmluvy by byla nepřípustně oslabena, pokud by v systému trestního soudnictví bylo povoleno používání moderních vědeckých technik za každou cenu a bez pečlivého vyvažování potenciálních přínosů jejich rozsáhlého používání s důležitými zájmy soukromého života (viz S. a Marper proti Spojenému království, cit. výše, bod 112).

76. Osobní údaje odhalující politické názory, jako jsou informace o účasti na pokojných protestech, spadají do zvláštní kategorie citlivých údajů, na které se vztahuje zvýšená úroveň ochrany (viz Catt proti Spojenému království, cit. výše, body 112 a 123).

77. V souvislosti se shromažďováním a zpracováním osobních údajů je proto nezbytné, aby existovala jasná a podrobná pravidla upravující rozsah a uplatňování opatření, jakož i minimální záruky týkající se mimo jiné doby trvání, uchovávání, používání, přístupu třetích stran, postupů pro zachování integrity a důvěrnosti údajů a postupů pro jejich likvidaci, čímž se poskytnou dostatečné záruky proti riziku zneužití a svévole (viz S. a Marper proti Spojenému království, cit. výše, bod 99; a rozsudek ze dne 11. 6. 2020, P. N. proti Německu, č. 74440/17, bod 62).

(ii) Uplatnění na projednávaný případ

78. Soud se domnívá, že v tomto případě nelze otázky zákonnosti a existence legitimního cíle oddělit od otázky, zda byl zásah „nezbytný v demokratické společnosti“ (viz S. a Marper proti Spojenému království, cit. výše, bod 99; rozsudek ze dne 31. 7. 2014, Nemtsov proti Rusku, č. 1774/11, bod 75; a rozsudek ze dne 30. 4. 2019, Elvira Dmitriyeva proti Rusku, č. 60921/17 a 7202/18, bod 77). Proto je bude níže zkoumat společně.

79. Podle vnitrostátních orgánů a vlády měla opatření přijatá proti stěžovateli právní základ v zákoně o přestupcích, zákoně o operativně pátracích úkonech, zákoně o policii a nařízení č. 410.

80. Soud úvodem poznamenává, že operativně pátrací úkony lze provádět pouze v souvislosti s činem, který je podle vnitrostátního práva klasifikován jako „trestný“ ... Zákon o operativně

pátracích úkonech proto nemohl sloužit jako právní základ pro opatření přijatá v tomto případě, který se týkal přestupku.

81. Jak zákon o přestupcích, tak zákon o policii svěřily policii pravomoc vyšetřovat přestupky a shromažďovat důkazy, včetně důkazů obsahujících osobní údaje ... Nařízení č. 410 stanovilo instalaci průmyslových kamer s technologií živého rozpoznávání obličeje v moskevském metru, které byly přístupné policii ... Soud proto uznává, že opatření přijatá proti stěžovateli měla právní základ ve vnitrostátním právu.

82. Pokud jde o tvrzení stěžovatele, že vnitrostátní právo nesplňuje požadavek „kvality zákona“, Soud má za to, že v souvislosti se zaváděním technologie rozpoznávání obličeje je nezbytné, aby existovala podrobná pravidla upravující rozsah a uplatňování opatření, jakož i silné záruky proti riziku zneužití a svévole. Potřeba těchto záruk bude o to větší, jedná-li se o používání technologie živého rozpoznávání obličeje.

83. Soud má silné pochybnosti, že vnitrostátní právní předpisy splňují požadavek „kvality zákona“. Zejména podotýká, že vnitrostátní právo povoluje zpracování biometrických osobních údajů „v souvislosti s výkonem spravedlnosti“ ... Toto právní ustanovení je široce formulováno. Vzhledem k tomu, že vláda neodkázala na žádný autoritativní výklad tohoto ustanovení Nejvyšším nebo Ústavním soudem ani nepředložila žádné příklady jeho restriktivního výkladu a uplatňování ve správní a soudní praxi, zdá se, že umožňuje zpracovávání biometrických osobních údajů – a to i pomocí technologie rozpoznávání obličeje – v souvislosti s jakýmkoli soudním řízením. Vnitrostátní právo neobsahuje žádná omezení týkající se povahy situací, které mohou vést k použití technologie rozpoznávání obličeje; zamýšlených účelů; kategorií osob, které mohou být zaměřeny; nebo zpracování citlivých osobních údajů. Vláda dále neodkázala na žádné procesní záruky doprovázející používání technologie rozpoznávání obličeje v Rusku, jako jsou postupy povolování; postupy, které je třeba dodržovat při prověřování, používání a uchovávání získaných údajů; kontrolní mechanismy dozoru; a dostupné opravné prostředky.

84. Soud bude dále vycházet z předpokladu, že napadaná opatření sledovala legitimní cíl předcházení zločinnosti.

85. Soud považuje za nesporné, že boj proti zločinnosti, a zejména proti organizovanému zločinu a terorismu, který je jednou z výzev, jimž čelí dnešní evropské společnosti, závisí do značné míry na využití moderních vědeckých technik vyšetřování a identifikace. Přestože však Soud uznává význam těchto technik při odhalování a vyšetřování trestné činnosti, musí vymezit rozsah svého přezkumu. Otázkou není, zda lze zpracování biometrických osobních údajů pomocí technologie rozpoznávání obličeje obecně považovat za ospravedlnitelné ve světle Úmluvy. Jedinou otázkou, kterou se Soud bude zabývat, je, zda zpracování osobních údajů stěžovatele bylo v daném případě ospravedlnitelné na základě čl. 8 odst. 2 Úmluvy (srov. S. a Marper proti Spojenému království, cit. výše, body 105–106).

86. Při posuzování, zda bylo zpracování osobních údajů stěžovatele „nezbytné v demokratické společnosti“, Soud nejprve posoudí míru skutečného zásahu do práva na respektování soukromého života (viz P. N. proti Německu, cit. výše, body 73 a 84). Soud uvádí, že policie shromáždila a uložila digitální snímky stěžovatele a použila je k získání a zpracování biometrických osobních údajů stěžovatele pomocí technologie rozpoznávání obličeje: jednak k jeho identifikaci na základě fotografií a videozáznamu zveřejněných na Telegramu, jednak k jeho lokalizaci a zatčení při cestě moskevským metrem. Soud považuje tato opatření za

obzvlášť invazivní, zejména pokud jde o technologii živého rozpoznávání obličeje ... Proto je vyžadována vysoká úroveň ospravedlnění, aby mohla být považována za „nezbytná v demokratické společnosti“, přičemž nejvyšší úroveň ospravedlnění je vyžadována pro použití technologie živého rozpoznávání obličeje. Zpracovávané osobní údaje navíc obsahovaly informace o účasti stěžovatele na pokojném protestu, a tudíž odhalovaly jeho politický názor. Patřily proto do zvláštní kategorie citlivých údajů, na které se vztahuje zvýšená úroveň ochrany (viz bod 76 výše).

87. Při posuzování „nezbytnosti zpracování osobních údajů v demokratické společnosti“ v souvislosti s vyšetřováním je jedním z prvků, které je třeba vzít v úvahu, povaha a závažnost předmětných protiprávních jednání (viz, *mutatis mutandis*, P. N. proti Německu, cit. výše, bod 72). Vnitrostátní právo umožňuje zpracování biometrických osobních údajů v souvislosti s vyšetřováním a stíháním jakéhokoli protiprávního jednání bez ohledu na jeho povahu a závažnost.

88. Soud konstatuje, že stěžovatel byl stíhán za méně závažné protiprávní jednání spočívající v uspořádání samostatné demonstrace bez předchozího ohlášení, což je podle vnitrostátního práva přestupek, nikoli trestný čin. Stěžovatel nebyl nikdy obviněn z toho, že by se během své demonstrace dopustil jakéhokoli zavrženíhodného jednání, jako je blokování dopravy, poškozování majetku nebo akty násilí. Nikdy nebylo tvrzeno, že by jeho jednání představovalo nějaké nebezpečí pro veřejný pořádek nebo bezpečnost dopravy. Soud již shledal, že přestupkové řízení vedené proti stěžovateli porušilo jeho právo na svobodu projevu (viz bod 57 výše). [Soud] má za to, že použití vysoce invazivní technologie rozpoznávání obličeje k identifikaci a zatýkání účastníků pokojných protestních akcí by mohlo mít odrazující účinek, pokud jde o právo na svobodu projevu a shromažďování.

89. Za těchto okolností neodpovídalo použití technologie rozpoznávání obličeje k identifikaci stěžovatele na fotografiích a videozáznamu zveřejněných na Telegramu – a tím spíše použití technologie živého rozpoznávání obličeje k jeho lokalizaci a zatčení při cestě moskevským metrem – „naléhavé společenské potřebě“.

90. Ve světle všech výše uvedených úvah dospěl Soud k závěru, že použití vysoce invazivní technologie rozpoznávání obličeje v souvislosti s výkonem stěžovatelova práva na svobodu projevu podle Úmluvy je neslučitelné s ideály a hodnotami demokratické společnosti, která se řídí zásadami právního státu, k jejichž zachování a podpoře byla Úmluva vytvořena. Zpracování osobních údajů stěžovatele pomocí technologie rozpoznávání obličeje v rámci řízení o přestupku – zaprvé za účelem jeho identifikace podle fotografií a videa zveřejněných na Telegramu a zadruhé za účelem jeho lokalizace a zatčení při cestě moskevským metrem – nelze považovat za „nezbytné v demokratické společnosti“.

91. Došlo tedy k porušení čl. 8 Úmluvy.

(...)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

(...)

3. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy;

4. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 10 Úmluvy;

(...)

(Zpracoval: Mgr. Patrik Provazník)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
DRUHÁ SEKCE
30. 5. 2023
VĚC MESIĆ PROTI CHORVATSKU
(rozsudek ve věci Mesić proti Chorvatsku,
stížnost č. 45066/17)

K vyvažování práva na dobrou pověst politika s právem médií na svobodu projevu

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 8

Odkazy na českou právní úpravu:
čl. 10 a 17 Listiny základních práv a svobod
§ 81–83 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Klíčová slova:

Svoboda projevu/Sdělovací prostředky – ochrana pověsti – politik – ochrana osobnosti – respektování soukromého života

Autorský komentář

V komentovaném rozsudku se Soud zabýval nalezením spravedlivé rovnováhy mezi právem jednotlivce na ochranu soukromého života dle čl. 8 Úmluvy (konkrétněji právem na ochranu jeho dobré pověsti) na straně jedné a právem média na svobodu projevu a šíření informací dle čl. 10 Úmluvy na straně druhé.

Stěžovatel, bývalý chorvatský prezident, tvrdil, že informace, které o něm v internetovém článku zveřejnil chorvatský zpravodajský portál, týkající se podezření z přijetí úplatku, byly nepravdivé a poškozovaly jeho čest a pověst. Před chorvatskými soudy se neúspěšně po zpravodajském portálu domáhal náhrady nemajetkové újmy, kterou dle svých tvrzení zveřejněním článku utrpěl.

Soud nepochyboval o tom, že se napadený článek týkal věci veřejného zájmu. Připomněl, že podle Úmluvy existuje jen malý prostor pro omezení diskuse o takových věcech. Dále zdůraznil, že úloha médií coby „hlídacího psa“ nabývá v takovém kontextu zvláštního významu, neboť investigativní žurnalistika je zárukou toho, že orgány mohou být pohnány k odpovědnosti za své jednání.

V rámci zkoumání postupu vnitrostátních soudů konstatoval, že se při vyvažování protichůdných práv dostatečně a relevantně zabývaly kritérii vycházejícími z jeho judikatury, když přihlédly zejména k tomu, zda daný článek přispěl k diskusi o věci veřejného zájmu, míře známosti stěžovatele a taktéž posoudily způsob získání informací a jejich pravdivost. Postup vnitrostátních soudů, které tři výroky napadené stěžovatelem nezkoumaly izolovaně, ale článek

hodnotily jako celek, shledal oprávněným. Soud se ztotožnil s jejich závěrem, že uvedené výroky šlo v kontextu celého článku vnímat jako popis výsledků vyšetřování, přičemž ze zbytku článku šlo vyčíst, že tvrzení uvedené v obžalobě ohledně přijetí úplatku ze strany stěžovatele, nebylo prokázáno pro nedostatek důkazů.

Soud dále zdůraznil, že pokud jde o politika, jsou hranice přijatelné kritiky širší než v případě soukromé osoby. V dané věci navíc stěžovatel nebyl běžným politikem, ale bývalou hlavou státu. Napadený článek se navíc nezaměřoval na jeho soukromý život, ale týkal se jeho chování v rámci výkonu funkce. Soud tak uzavřel, že vnitrostátní soudy v dané věci našly spravedlivou rovnováhu mezi dotčenými zájmy. Porušení čl. 8 tak v dané věci neshledal.

O tom, že nalézt rovnováhu mezi právem na svobodu projevu médií a právem na ochranu soukromého života je značně obtížné, svědčí obsáhlé odlišné stanovisko dvou soudců, kteří kritizují rozsudek s tím, že nastavuje příliš nízký standard ochrany osobnostních práv a odchyluje se od principů odpovědné žurnalistiky.

Závěry Soudu v komentovaném rozsudku mohou být jistě přínosné jak pro české soudy při projednávání obdobných případů, tak pro vnitrostátní sdělovací prostředky. V případech podobných tomuto, kde vyvstane podezření na korupci ve vztahu k politicky angažované osobě, nepochybně bude existovat značný veřejný zájem na tom, aby média o dané věci informovala a plnila tak svoji roli „hlídacího psa“. Tento rozsudek tak může sloužit jako vodítko při hledání hranic mezi právem na svobodu projevu médií na straně jedné a právem na ochranu soukromého života na straně druhé.

(Zpracovali JUDr. Robert Waltr a Mgr. Bc. Anna Čermáková)

SKUTKOVÝ STAV

V roce 2013 obžalovaly příslušné finské orgány tři zaměstnance finské společnosti Patria ze spáchání trestného činu podplacení v rámci procesu zadávání veřejné zakázky na obrněná vozidla pro chorvatskou armádu, kterého se měli dopustit v roce 2007. Obžaloba naznačovala, že jednou z osob, kterým byl úplatek nabídnut nebo předán, byl i stěžovatel, který byl v letech 2000–2010 chorvatským prezidentem. Obviněn ze spáchání trestného činu ve Finsku stěžovatel nebyl.

Finský prvostupňový soud v rozsudku ze dne 16. 2. 2015 shledal dva z obžalovaných vinnými. Ve vztahu ke stěžovateli uvedl, že neexistuje dostatek důkazů o tom, že by skutečně úplatek přijal. V návaznosti na podané odvolání následně finský druhostupňový soud daný rozsudek zrušil a zprostil obžalované viny.

Den po vydání prvostupňového rozsudku, tedy dne 17. 2. 2015, zveřejnil chorvatský zpravodajský portál na internetu článek informující o dotčeném trestním řízení probíhajícím ve Finsku. Dle stěžovatele uveřejněný článek obsahoval lživá tvrzení a poškozoval jeho čest a pověst. V březnu 2015 tak stěžovatel zaslal zpravodajskému portálu žádost o zveřejnění opravy tří výroků uvedených v článku. Výroky zněly následovně:

(i) „Stjepan Mesić přijal úplatek ve výši 630 000 EUR od lidí, kteří byli právě odsouzeni za poskytování úplatků“;

(ii) „mezitím byli [dva] manažeři společnosti Patria ..., kteří byli v obžalobě přímo obviněni z poskytování úplatků Stjepanu Mesićovi a řediteli [chorvatské společnosti] ... odsouzeni k [trestům odnětí svobody] v délce jednoho roku a osmi měsíců za poskytování úplatků za účelem prodeje obrněných vozidel do Chorvatska“;

(iii) „společné vyšetřování nepochybně prokázalo, že Mesić a [ředitel chorvatské společnosti] se podíleli na trestné činnosti.“

Zpravodajský portál této žádosti nevyhověl. V květnu 2015 tak stěžovatel proti tomuto portálu podal v Chorvatsku občanskoprávní žalobu na náhradu nemajetkové újmy, kterou dle svých tvrzení zveřejněním článku utrpěl. Prvostupňový soud však stěžovatelovu žalobu zamítl. Stěžovatel následně neuspěl ani s odvoláním u druhostupňového soudu ani s ústavní stížností u chorvatského Ústavního soudu.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 8 ÚMLUVY

39. Stěžovatel namítal, že zamítnutím jeho občanskoprávní žaloby na náhradu škody vnitrostátní soudy neochránily jeho pověst coby součást jeho práva na respektování soukromého života. Odvolával se na čl. 8 Úmluvy, který v relevantním rozsahu zní takto:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého ...života ...

Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

(...)

(a) Obecné zásady

61. Soud opakuje zásady, které formuloval ve své judikatuře týkající se ochrany poskytované čl. 8 právu na dobrou pověst jako součásti práva na respektování soukromého života [viz mimo jiné rozsudek velkého senátu ze dne 7. 2. 2012, Von Hannover proti Německu (č. 2), č. 40660/08 a 60641/08, body 95–99; rozsudek velkého senátu ze dne 7. 2. 2012, Axel Springer AG proti Německu, č. 39954/08, body 82–84; a rozsudek ze dne 15. 11. 2007, Pfeifer proti Rakousku, č. 12556/03, bod 35). Soud již judikoval, že pověst osoby, i když je tato osoba kritizována v rámci veřejné debaty, tvoří součást její osobní identity a psychické integrity, a proto rovněž spadá do oblasti jejího soukromého života (viz Pfeifer, citovaný výše, bod 35; a rozsudek ze dne 18. 5. 2007, Petrie proti Itálii, č. 25322/12, bod 39). Stejná východiska platí i ve vztahu ke cti osoby (viz rozsudek ze dne 4. 10. 2007, Sanchez Cardenas proti Norsku, č. 12148/03, bod 38; a rozsudek ze dne 9. 4. 2009, A. proti Norsku, č. 28070/06, bod 64).

62. Aby se čl. 8 mohl uplatnit, musí útok na pověst osoby dosáhnout určitého stupně závažnosti a musí být učiněn způsobem, který osobní užívání práva na respektování soukromého života poškozují (viz rozsudek velkého senátu ze dne 16. 6. 2015, Delfi AS proti Estonsku, č. 64569/09, bod 137; rozsudek velkého senátu ze dne 27. 6. 2017, Medžlis Islamske Zajednice Brčko a ostatní proti Bosně a Hercegovině, č. 17224/11, bod 76; a A. proti Norsku, citovaný výše, bod 64).

63. Soud dále připomíná, že svoboda tisku plní v demokratické společnosti základní a zásadní funkci. Tisk sice nesmí překračovat určité meze, zejména pokud jde o pověst a práva jiných osob a potřebu zabránit vyzrazení důvěrných informací, nicméně jeho povinností je rozšiřovat – způsobem, který je v souladu s jeho povinnostmi a odpovědností – informace a myšlenky o všech záležitostech veřejného zájmu (viz například v kontextu čl. 8 Úmluvy rozsudek ze dne 30. 10. 2018, *Kaboğlu a Oran proti Turecku*, č. 1759/08 a 2 další, bod 66; a v kontextu čl. 10 Úmluvy rozsudek velkého senátu ze dne 20. 5. 1999, *Bladet Tromsø a Stensaas proti Norsku*, č. 21980/93, bod 59).

64. Zejména v situacích, kdy se jedná o soudní případy nebo trestní vyšetřování, je nemyslitelné, aby se o předmětu soudních řízení předem nebo souběžně nediskutovalo, ať už v odborných časopisech, v obecném tisku nebo mezi širokou veřejností. Úkolem sdělovacích prostředků je nejen tyto informace a myšlenky rozšiřovat, ale veřejnost má také právo je přijímat (viz například rozsudek ze dne 27. 7. 2021, *SIC – Sociedade Independente de Comunicação proti Portugalsku*, č. 29856/13, bod 58).

65. Ochrana práva novinářů rozšiřovat informace o otázkách obecného zájmu však vyžaduje, aby novináři jednali v dobré víře a na základě přesného věcného základu a poskytovali „spolehlivé a přesné“ informace v souladu s novinářskou etikou. Svoboda projevu s sebou nese „povinnosti a odpovědnost“, které se vztahují i na média, a to i pokud jde o záležitosti závažného veřejného zájmu. Tyto „povinnosti a odpovědnost“ navíc mohou nabýt na významu, pokud se jedná o útok na pověst jmenované osoby a porušení „práv jiných“. K tomu, aby byla média zproštěna své běžné povinnosti ověřovat skutková tvrzení, která jsou urážlivá vůči soukromým osobám, je tedy zapotřebí zvláštních důvodů. Existence těchto důvodů závisí zejména na povaze a míře dané pomluvy a na tom, do jaké míry mohou média rozumně považovat své zdroje za spolehlivé, pokud jde o daná tvrzení. Pro vyvažování protichůdných zájmů, které musí Soud provést, má význam také skutečnost, že podle čl. 6 odst. 2 Úmluvy mají jednotlivci právo být považováni za nevinné, dokud jejich vina nebyla prokázána (viz rozsudek velkého senátu ze dne 17. 12. 2004, *Pedersen a Baadsgaard proti Dánsku*, č. 49017/99, bod 78).

66. Reportéři a další členové médií musí mít nicméně možnost svobodně informovat o událostech na základě informací získaných z oficiálních zdrojů, aniž by je museli ověřovat (viz rozsudek ze dne 16. 11. 2004, *Selistö proti Finsku*, č. 56767/00, bod 60; a rozsudek ze dne 2. 10. 2012, *Yordanova a Toshev proti Bulharsku*, č. 5126/05, bod 51).

67. Soud rovněž uznal, že zkreslování pravdy ve zlé víře může někdy překročit hranice přijatelné kritiky: správné tvrzení může být doplněno dalšími poznámkami, hodnotovými soudy, domněnkami nebo dokonce narážkami, které mohou ve veřejnosti vytvořit falešný obraz. Úkol rozšiřovat informace tedy nutně zahrnuje povinnosti a odpovědnost, stejně jako omezení, která si tisk musí spontánně stanovit. To platí zejména v případech, kdy mediální zpráva připisuje jmenovaným osobám velmi závažné činy, neboť taková „obvinění“ zahrnují riziko vystavení těchto osob veřejnému opovržení (viz výše citovaný rozsudek *Kaboğlu a Oran*, bod 67, a v něm citovaná judikatura).

68. V případech takového typu, jaký je posuzován v dané věci, je hlavní otázkou, zda stát v kontextu svých pozitivních závazků podle čl. 8 dosáhl spravedlivé rovnováhy mezi právem jednotlivce na ochranu dobré pověsti a právem druhé strany na svobodu projevu zaručeným čl. 10 Úmluvy [viz *Von Hannover* (č. 2), citován výše, bod 98; a *Pfeifer*, citován výše, bod 38]. V případech, které vyžadují vyvážení práva na respektování soukromého života a práva na svobodu projevu, by se výsledek stížnosti teoreticky neměl lišit podle toho, zda byla podána k

Soudu podle čl. 8 Úmluvy nebo podle čl. 10. Tato práva si tak v zásadě zaslouží stejnou váhu. V souladu s uvedeným by tak měl být prostor pro uvážení v obou případech teoreticky stejný (viz rozsudek velkého senátu ze dne 10. 11. 2015, Couderc a Hachette Filipacchi Associés proti Francii, č. 40454/07, bod 91).

69. Úkolem Soudu při výkonu jeho kontrolní funkce není nahradit vnitrostátní soudy, ale spíše přezkoumat ve světle celého případu, zda jsou rozhodnutí, která přijaly na základě své pravomoci volného uvážení, slučitelná s ustanoveními Úmluvy, na která je ve stížnosti odkazováno (viz mimo jiné rozsudek velkého senátu ze dne 27. 6. 2017, Satakunnan Markkinapörssi Oy a Satamedia Oy proti Finsku, č. 931/13, bod 164). Pokud vnitrostátní orgány zvážily dotčené zájmy v souladu s kritérii stanovenými v judikatuře Soudu, jsou vyžadovány vážné důvody pro to, aby Soud nahradil názor vnitrostátních soudů svým (viz rozsudek velkého senátu ze dne 29. 3. 2016, Bédat proti Švýcarsku, č. 56925/08, bod 54, s dalšími odkazy).

70. Soud určil řadu relevantních kritérií pro vyvažování práva na respektování soukromého života a práva na svobodu projevu [viz mimo jiné Axel Springer AG, citovaný výše, body 89–95; Von Hannover (č. 2), citovaný výše, body 108–113; a Couderc a Hachette Filipacchi Associés, citovaný výše, bod 93]. Vzhledem k okolnostem projednávané věci považuje Soud za vhodné zvážit následující použitelná kritéria: přínos k diskusi obecného zájmu, míru známosti stěžovatele a způsob získání informací a jejich pravdivost.

(b) Použití uvedených zásad na projednávanou věc

71. Soud poznamenává, že tři výroky v napadeném článku naznačovaly, že společné vyšetřování nepochybně prokázalo, že se stěžovatel podílel na trestné činnosti a přijal úplatek ... Soud souhlasí se stěžovatelem, že tyto výroky, líčící jej jako zločince, byly způsobilé vážně poškodit jeho pověst a zdiskreditovat jej v očích veřejnosti. Napadený článek byl zveřejněn na stránkách internetového portálu Dnevno.hr, a byl tak dostupný široké veřejnosti. Za těchto okolností a s ohledem na svou judikaturu v této věci (viz například rozsudek ze dne 19. 9. 2006, White proti Švédsku, č. 42435/02, bod 19; A. proti Norsku, citovaný výše, bod 67; a rozhodnutí ze dne 24. 1. 2017, Travaglio proti Itálii, č. 64746/14, bod 26), má Soud za to, že předmětné výroky dosáhly požadované úrovně závažnosti, aby poškodily práva stěžovatele podle čl. 8 Úmluvy.

72. Soud dále poznamenává, že vnitrostátní soudy při posuzování dané věci zohlednily relevantní kritéria stanovená v judikatuře Soudu pro vyvažování svobody projevu s právy stěžovatele podle čl. 8 Úmluvy. Přihlédly zejména k tomu, zda daný článek přispěl k diskusi o věci veřejného zájmu, míře známosti stěžovatele a posoudily způsob získání informací a jejich pravdivost (viz body 69–70 výše).

73. Článek naznačoval, že zjištění finských orgánů činných v trestním řízení a soudních orgánů si vyžadovala další vyšetřování v Chorvatsku ohledně možné korupce bývalého chorvatského prezidenta – veřejné osoby *par excellence* – v procesu zadávání zakázek na vojenská vozidla pro chorvatskou armádu. Zdá se, že názor autora článku sdílela i chorvatská Transparency International ...

74. Soud proto, stejně jako vnitrostátní soudy ... konstatuje, že napadený článek se nepochybně týkal věci veřejného zájmu, a opakuje, že podle Úmluvy existuje jen malý prostor pro omezení diskuse o takových věcech [viz například rozsudek ze dne 20. 10. 2020, Kaboğlu a Oran proti

Turecku (č. 2), č. 36944/07, bod 67; a rozsudek ze dne 27. 10. 2020, Kılıçdaroğlu proti Turecku, č. 16558/18, bod 52]. Úloha sdělovacích prostředků coby „hlídacího psa“ nabývá v takovém kontextu zvláštního významu, neboť investigativní žurnalistika je zárukou toho, že orgány mohou být pohnány k odpovědnosti za své jednání.

75. V této souvislosti Soud rovněž připomíná, že hranice přijatelné kritiky jsou širší, pokud jde o politika, než když jde o soukromou osobu. Na rozdíl od soukromých osob se politici nevyhnutelně a vědomě vystavují pečlivému zkoumání každého svého slova a činu ze strany novinářů i široké veřejnosti, a musí proto projevovat větší míru tolerance (viz například rozsudek ze dne 14. 3. 2013, Eon proti Francii, č. 26118/10, bod 59). Tyto úvahy platí v projednávané věci tím spíše, že stěžovatel nebyl běžným politikem, ale hlavou státu. Navíc, stejně jako ve věci Eon, se napadený článek nezaměřoval na soukromý život stěžovatele (tamtéž, bod 57), ale týkal se jeho chování při výkonu jeho úředních povinností.

76. Pokud jde o obsah napadeného článku, Soud konstatuje, že pro správné pochopení je třeba na závěry vnitrostátních soudů nahlížet s ohledem na skutečnost, že zkoumaly článek jako celek a nepřezkoumávaly tři napadené výroky izolovaně (srov. rozsudek ze dne 15. 11. 2022, Marcinkevičius proti Litvě, č. 24919/20, bod 85). Tento přístup je dle Soudu oprávněný. Za daných okolností nelze tyto tři výroky, které lze v daném kontextu vnímat jako popis výsledků vyšetřování, oddělit od zbytku článku, zejména od posledních dvou odstavců, z nichž může pozorný čtenář vyčíst, že tvrzení uvedené v obžalobě, že stěžovatel přijal úplatky, nebylo prokázáno pro nedostatek důkazů ... Z tiskové zprávy ze dne 28. 6. 2013 a rozsudku Okresního soudu v Kanta-Häme tedy skutečně vyplývá, že článek jako celek měl dostatečný skutkový základ, jak konstatovaly vnitrostátní soudy ...

77. Soud dále poznamenává, že napadený článek neuváděl, že „[stěžovatel] přijal úplatek ve výši 630 000 EUR od lidí, kteří byli právě odsouzeni za poskytování úplatků“, jak naznačoval stěžovatel ... ale že to bylo uvedeno v dokumentech zaslaných autorovi článku finským Nejvyšším státním zástupcem ... To znamená, že dotyčný novinář pouze informoval o tom, co bylo uvedeno v těchto oficiálních dokumentech, a dal jasně najevo, že toto tvrzení není jeho. Stěžovatel netvrdil, že tyto dokumenty takové prohlášení neobsahovaly.

78. Soud dále neshledává nic nepřesného na tvrzení „mezitím byli [dva] manažeři společnosti Patria ..., kteří byli v obžalobě přímo obviněni z poskytování úplatků Stjepanu Mesićovi a řediteli [chorvatské společnosti] ... odsouzeni k [trestům odnětí svobody] v délce jednoho roku a osmi měsíců za poskytování úplatků za účelem prodeje obrněných vozidel do Chorvatska“ ... Z tiskové zprávy vydané finským Nejvyšším státním zástupcem vyplývá, že dva zaměstnanci společnosti Patria byli obžalováni mimo jiné z toho, že slíbili nebo poskytli úplatky výměnou za jednání, krom dalších osob, chorvatského prezidenta ... Kromě toho je zřejmé, že oba zaměstnanci společnosti Patria byli odsouzeni Okresním soudem v Kanta-Häme dne 16. 2. 2015 ... s tím, že jejich následné zproštění viny Odvolacím soudem v Turku není relevantní, protože k němu došlo až po zveřejnění napadeného článku ...

79. Pokud jde o třetí výrok naznačující, že společné vyšetřování nepochybně prokázalo, že se stěžovatel podílel na trestné činnosti ... Soud opakuje, že poměrně kategorický charakter tohoto výroku je výrazně oslaben, ne-li dokonce popřen, posledními dvěma odstavci napadeného článku (viz bod 76 výše). Ačkoli tedy autor článku měl volit slova pečlivěji, nelze říci, že by s ohledem na článek jako celek a zejména na tyto dva odstavce jednoznačně uvedl, že se stěžovatel podílel na trestné činnosti. Bylo by skutečně obtížné tvrdit, že po přečtení obou dotčených odstavců by každý čtenář mohl stále mít dojem, že se stěžovatel „nepochybně“

podílel na těchto činnostech. Jak bylo uvedeno výše (viz bod 76), toto tvrzení v kontextu článku spíše odkazovalo na důvody, proč byl stěžovatel uveden v obžalobě.

80. Jak již bylo uvedeno výše (viz bod 65), v případech, jako je tento, se právo médií informovat veřejnost a právo veřejnosti na informace střetává s neméně důležitým právem stěžovatele na presumpci nevinu a ochranu jeho soukromého života (srov. Bédat, citovaný výše, bod 55). V tomto ohledu je však důležité zdůraznit, že podle judikatury Soudu (viz rozsudek ze dne 26. 2. 2002, *Unabhängige Initiative Informationsvielfalt* proti Rakousku, č. 28525/95, bod 46; a rozsudek ze dne 17. 4. 2014, *Brosa* proti Německu, č. 5709/09, bod 48) lze míru přesnosti při zjišťování důvodnosti trestního obvinění příslušným soudem jen stěží srovnávat s mírou, kterou by měli dodržovat novináři při vyjadřování názorů na věci veřejného zájmu (viz výše bod 74).

81. Výše uvedené úvahy jsou dostatečné k tomu, aby Soud dospěl k závěru, že neexistují vážné důvody k tomu, aby nahradil názor vnitrostátních soudů, které zajistily požadovanou spravedlivou rovnováhu mezi právem stěžovatele na respektování jeho soukromého života a právem zpravodajského portálu na svobodu projevu. Nelze tedy říci, že by tyto soudy nesplnily svůj pozitivní závazek podle čl. 8 Úmluvy zajistit účinné respektování soukromého života stěžovatele, zejména jeho práva na respektování jeho dobré pověsti.

82. V projednávané věci tedy nedošlo k porušení tohoto článku.

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD:

1. *Prohlašuje* stížnost jednomyslně za přijatelnou;
2. *Rozhoduje*, pěti hlasy ku dvěma, že nedošlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

(...)

(Zpracovala Mgr. Bc. Anna Čermáková)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PÁTÁ SEKCE
13. 4. 2023
VĚC E. K. PROTI IOTYŠSKU
(rozsudek ve věci E. K. proti Lotyšsku,
stížnost č. 25942/20)

K respektování práva dítěte na péči obou rodičů

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 8

Odkazy na českou právní úpravu:
čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod
§ 906–908 občanského zákoníku

Klíčová slova:
Rodinný život – nejlepší zájem dítěte – opatření nezbytná v zájmu dětí – pozitivní závazky

Autorský komentář

Komentované rozhodnutí je dalším příspěvkem k respektování práva dítěte na péči obou rodičů v situaci, kdy jeden z rodičů druhému brání ve styku s dítětem. Je rovněž přínosné z pohledu, jaké povinnosti jsou kladeny na vnitrostátní orgány, které jsou povinny při každé své činnosti respektovat nejlepší zájem dítěte. Příběh nezletilé dcery stěžovatele je podobný tisícům příběhů dětí, jejichž rodiče pokračují ve vzájemných bojích prostřednictvím nejzranitelnějšího místa svého „nepřítele“, tedy prostřednictvím vlastního dítěte. Je rovněž příběhem, kdy soudy, primárně povolané k ochraně práv dítěte, na efektivní (a nutně přiměřeně rychlou) ochranu rezignují. Po soudech vyžaduje citlivější a aktivnější přístup např. pomocí terapie nebo mediace, nebo mimo jiné poučením rodičů o vlivu jejich chování na dítě nebo uložení pokuty nespolutracujícímu rodiči. V dané věci se národní stát bránil pozitivněprávní úpravou, která mu bránila vyhodnotit, zda matka skutečně svévolně maří povinnost uloženou jí vykonatelným rozhodnutím, umožnit styk nezletilé se stěžovatelem. Takovou tvrzenou zábranu české právo nezná, neboť v krajním případě je soud při bezdůvodném, trvalém či opakovaném bránění ve styku oprávněn rozhodnout o změně péče (§ 889 o.z.). Rozhodnutí se vyjadřuje i k názoru dítěte, které nestaví na piedestal, jako hodnotu, kterou nelze prověřit, ale jen slepě následovat. V bodě 74 se Soud přihlašuje k myšlence, že názor dítěte nepředstavuje bezpodmínečné právo veta, ale tyto zájmy obvykle vyžadují, aby byly zachovány vazby dítěte s jeho rodinou, s výjimkou případů, kdy by to poškodilo jeho zdraví a vývoj. Sluší se dodat, že názor dítěte, proto aby mohl být oním pomyslným „jazýčkem na vahách“ v případech antagonistických postojů rodičů, musí být především svobodným, nezmanipulovaným, názorem dítěte. O tom, že otázka manipulace názoru dítěte není jednoduchou disciplínou ani na úrovni Ústavního soudu, srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. IV. ÚS 699/22, a zejména tam obsažené odlišné stanovisko soudce Jana Filipa k výroku I a s tím k související části odůvodnění nálezu, s nímž se autor ztotožňuje.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovateli a jeho ženě I. B. se narodila dcera D. K. V říjnu 2016 se však matka s dcerou odstěhovala ze společné domácnosti. Situaci rodiny se začal zabývat opatrovnický orgán a ze zápisu ze schůzky v květnu 2017 vyplývá, že D. K. měla radost, že stěžovatele vidí, měla k němu pozitivní emoce. Téhož měsíc přijal soud předběžné opatření, jímž stanovil, že stěžovatel má právo se s dcerou vídat bez dozoru každou druhou sobotu od 11 do 18 hodin. Později soud změnil styk stěžovatele tak, že se měl s dcerou vídat v pátek, kdy si ji měl vyzvednout ve školce. K tomu bylo přistoupeno proto, že matka mařila styk dcery s otcem a dceru nepředávala. V reakci na tuto změnu matka odhlásila dceru ze školky.

Rozsudkem z března 2018 okresní soud svěřil dítě do péče matky a stěžovateli stanovil styk s nezletilou každou druhou sobotu od 11 do 18 hodin a uvedl, že do budoucna se styk s nezletilou bude rozšiřovat a nezletilá bude o víkend u otce přespávat. Konstatoval, že matka předběžné opatření dosud nedodržovala a styku nezletilé s otcem bránila. Krajský soud ponechal rozhodnutí okresního soudu k odvolání stěžovatele téměř nezměněné, pouze uvedl, že k rozšiřování styku s otcem by mělo dojít dříve. Ze zpráv opatrovníka vyplývalo, že nezletilá má dobrý vztah k oběma rodičům, ale jejich vzájemný vztah je konfliktní a nejsou schopni se na ničem dohodnout. Jejich konflikty dítě negativně ovlivňují.

V průběhu rozvodového řízení probíhaly styky především v domácnosti I. B. za její přítomnosti a někdy také za přítomnosti prarodičů z matčiny strany. Prostředí bylo konfrontační a D. K. často vyjadřovala neochotu se se stěžovatelem stýkat. Po nabytí právní moci rozsudku bývala D. K. často nemocná a matka setkání s otcem rušila, někdy dokonce bez uvedení důvodu.

Otec navrhl pozastavení rodičovské odpovědnosti matky z důvodu nerespektování stanoveného styku. Později však svůj návrh vzal zpět. Během řízení však proběhlo několik setkání s psychologkou, která konstatovala, že se dcera projevuje nevysvětlitelným chováním, jako je bití a kousání otce a nadávky, na které matka nereaguje. Měla za to, že I. B. postrádala pochopení pro to, že dítě potřebuje styk s druhým rodičem, a že měla styk s rodičem žijícím odděleně usnadnit tím, že dceru na setkání připravila. Psycholožka dospěla k závěru, že D. K. má situační úzkost a neurotické projevy v závislosti na tématu, zejména ve vztahu k otci, které jsou způsobeny konfliktním prostředím a rodinnými poměry.

Stěžovatel se s dcerou stýkal jen velmi nepravidelně, krátce a obvykle za přítomnosti matky. V říjnu 2019 matka souhlasila, že bude respektovat rozhodnutí o styku a bude jej dodržovat. Po několika setkáních však opět začala kontaktům bránit.

V lednu 2019 se stěžovatel obrátil na soudního vykonavatele. Ten zaslal matce vyrozumění o tom, že je povinna plnit povinnosti stanovené rozsudkem. Ani zapojení soudního vykonavatele však nepomohlo a stěžovatel se s dcerou i nadále vídal pouze nepravidelně, jen v přítomnosti matky u ní doma a často jen na krátkou dobu. Matka i nadále setkání rušila z důvodu nemoci dcery nebo ji nepředala bez uvedení důvodu. Dcera se postupně přestala chtít s otcem vídat. Odmítala vejít do stejné místnosti, kde byl otec.

V dubnu 2019 požádal stěžovatel soud o přezkum úpravy výkonu práva na styk s nezletilou. Žádal, aby soud matce uložil konkrétní povinnosti, aby přesvědčila dceru, aby se účastnila kontaktů s otcem, aby soud stanovil, že matka s dcerou nesmí opustit stanovené místo styku

dříve než po třech hodinách i v případě, že dcera se setkat nechce, a aby uložil matce účastnit se psychologických sezení. Krajský soud uznal, že rozsudek není vykonáván a že stěžovatel nemá reálnou možnost se s dcerou setkat a komunikovat s ní. Soud sice považoval tvrzení, že I. B. nezákonně brání styku, za neprokázané pro nedostatek důkazů, dospěl však k závěru, že I. B. nečiní vše, co je v jejích silách, aby úspěšný výkon styku umožnila – nepodnikla v tomto ohledu žádné aktivní kroky. Soud dodal, že matka měla dítě na styk citově připravit, aby nevytvářela další stres. Soud vyhověl návrhu stěžovatele, pokud jde o formulaci v rozhodnutí o styku, podle níž má být D. K. předána I. B., a nikoliv vyzvednuta stěžovatelem, neboť se očekává, že bude činit aktivnější kroky k usnadnění realizace styku a pokud jde o týdenní telefonáty – že I. B. musí zajistit, aby stěžovatel mohl uskutečňovat videohovory prostřednictvím aplikace WhatsApp. Rovněž vyjasnil opatření, která je třeba přijmout v případě nemoci D. K., včetně práva stěžovatele na kontakt s ní v těchto případech po dobu třiceti minut u ní doma. Krajský soud zamítl návrh na uložení povinnosti I. B. účastnit se sezení psychologické podpory z důvodu, že je zaměstnaná a taková povinnost by mohla vést ke komplikacím s jejím zaměstnavatelem a vyvolat nové konflikty, a zároveň poznamenal, že taková sezení by měly strany zvážit, aby byl zajištěn kontakt.

Následně v červnu 2020 krajský soud rozhodl, že se styk má vykonávat v prostorách opatrovnického ústavu za přítomnosti určené kontaktní osoby. Bylo nutné pokračovat v krocích s cílem stabilizovat psychický a emocionální stav dítěte, který – jak poznamenal opatrovnický ústav – ovlivňovala matka dítěte. Názor dítěte na stěžovatele by byl pozitivnější, kdyby nebyl ovlivňován matkou. Soud zdůraznil, že názor dítěte je důležitý, ale že nutnost zohlednit jeho nejlepší zájem nelze jednoduše redukovat na to, že se bude řídit jeho přáním. V tomto ohledu soud poznamenal, že úlohou kontaktní osoby – která musí být neutrální vůči oběma zúčastněným stranám – je činit aktivní kroky s cílem usnadnit výkon styku.

Opatrovnický orgán provedl posouzení situace rodiny a zjistil, že I. B. nezajistila stěžovateli možnost setkávat se s dcerou bez přítomnosti dalších osob a že nesouhlasila s procházkami nebo akcemi mimo dům. Během kontaktních sezení nepodporovala zlepšení vztahu a nadále nepodnikala žádné kroky k usnadnění kontaktu. I. B. rovněž neposkytovala stěžovateli dostatečné informace týkající se zdraví, vzdělávání, vývoje a zálib dítěte. I. B. nedodržovala předchozí dohodu uzavřenou v opatrovnickém ústavu o postupném výkonu rozsudku. Poté, co soud nařídil, aby kontaktní jednání koordinoval opatrovnický ústav (viz bod. 26 výše), tento ústav určil kontaktní osobu a od června 2020 do ledna 2021 uspořádal ve svých prostorách nejméně dvacet tři sezení, včetně sezení dne 5. září 2020. Uvedl, že žádné z těchto sezení nevedlo k žádnému skutečnému kontaktu, neboť I. B. buď oznamovala, že se dítě nechce setkat se stěžovatelem, a buď se setkání neúčastnila, nebo dítě na místo setkání dovedla, aby jej vzápětí odvedla poté, co dítě oznámilo, že se nechce setkat se stěžovatelem.

V dubnu 2021 se na krajský soud obrátil opatrovnický ústav s žádostí o změnu úpravy výkonu práva na styk tak, aby sezení byla zahajována v ordinaci psychologa. Opatrovnický ústav uvedl, že jeho zástupce vystupoval jako kontaktní osoba ve třiatvaceti případech, ale ke styku nikdy nedošlo, protože dítě se odmítlo s otcem setkat nebo se na schůzku vůbec nedostavilo. Krajský soud žádost zamítl s tím, že psychologka si nepřála, aby jí byl přiznán status kontaktní osoby, upřednostnila, aby jejich spolupráce pokračovala na dobrovolné bázi a nebyla nařízena soudem. Povinnosti psychologa a kontaktní osoby se navíc lišily. Soud rozhodl, že oba rodiče spolu s dítětem by měli nadále využívat pomoc poskytovanou psychologem (a nikoli kontaktní osobou). Soud rovněž poukázal na nerozhodnost a rozpory opatrovnického ústavu v jeho žádosti a vyjádřil obavy, že se v tomto konkrétním případě snaží vyhnout svým povinnostem vyplývajícím ze zákona účastnit se kontaktních sezení.

V roce 2020 stěžovatel také opětovně žádal o pozastavení rodičovské odpovědnosti matky z důvodu neplnění rozsudku. Po proběhlém odvolacím řízení však nebylo stěžovatelově žádosti vyhověno, protože krajský soud dospěl k závěru, že předání D. K. do péče rodiče, s nímž se nechtěla stýkat, by však způsobilo větší újmu než odmítnutí I. B. zajistit styková práva stěžovatele. D. K. nesouhlasila s jakýmkoli stykem s otcem a nucení ke styku by ji vystavilo psychicky traumatizující situaci. Soud rovněž konstatoval, že vinu na situaci bránící styku dítěte s otcem nesou oba rodiče, neboť D. K. se se stěžovatelem nechce setkávat z důvodu špatných vztahů mezi rodiči. Rozhodnutí potvrdil Nejvyšší soud.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. PŘEDBĚŽNÉ NÁMITKY

57. Vláda uvedla, že stížnost by měla být vyškrtuta ze seznamu případů podle článku 37 odst. 1 písm. b) Úmluvy z důvodu, že věc byla vyřešena, neboť po opatřeních přijatých vnitrostátními orgány mohl stěžovatel navázat smysluplný kontakt se svou dcerou. Stěžovatel tvrdil, že rozsudek, kterým mu bylo přiznáno právo na styk (viz bod 9 výše), nebyl nikdy vykonán. Rovněž nedošlo k uznání porušení práva ani k odpovídající nápravě, a proto nebyly splněny požadavky pro vyškrtnutí případu.

58. Soud opakuje, že aby mohl dospět k závěru, že věc byla vyřešena ve smyslu čl. 37 odst. 1 písm. b), musí zjistit: (i) zda okolnosti, na které si stěžovatel stěžuje, stále trvají a (ii) zda byly napraveny důsledky možného porušení Úmluvy z důvodu těchto okolností (viz rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 3. 2012, *Konstantin Markin proti Rusku*, č. 30078/06, bod 87, a rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 12. 2021, *R. M. proti Lotyšsku*, č. 53487/13, bod 135). V tomto případě si stěžovatel stěžoval, že lotyšské orgány porušily jeho práva podle Úmluvy tím, že po několik let nezajistily výkon rozsudku. Z informací poskytnutých Soudu vyplývá, že v roce 2021 rodiče začali spolupracovat a vyhledali odbornou pomoc. Konkrétně se uskutečnilo šest rodinných terapeutických sezení a ve dvou případech se stěžovatel setkal se svou dcerou mimo terapeutické prostředí (viz bod 38 výše). Soud tento pozitivní vývoj oceňuje, zároveň se však domnívá, že konstatování, že stěžované okolnosti již neexistují, by bylo přinejmenším předčasné. Rovněž konstatuje, že nic nenásvědčuje tomu, že by následky možného porušení byly napraveny.

59. Soud proto námitku vlády v tomto ohledu zamítá.

II. NAMÍTANÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

60. Stěžovatel namítal, že rozsudek, který mu přiznává právo na styk s dcerou, nebyl vykonán, čímž bylo porušeno jeho právo na respektování rodinného života. Opíral se pouze o článek 8 Úmluvy, který zní takto:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

(...)

B. Ve věci samé

1. Posouzení Soudem

(a) Obecné zásady

72. Obecné zásady platné pro případy týkající se opatření v oblasti péče o dítě jsou shrnuty ve věci *Strand Lobben a další proti Norsku* (rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 9. 2019, č. 37283/13, body 202–13).

73. Ačkoli základním cílem článku 8 je chránit jednotlivce před svévolnými zásahy ze strany veřejných orgánů, existují také pozitivní závazky, které jsou vlastní účinnému „respektování“ soukromého nebo rodinného života (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 9. 1994, *Hokkanen proti Finsku*, č. 19823/92, bod 55). Tyto závazky zahrnují přijetí opatření, jejichž cílem je zajistit respektování rodinného života i ve sféře vztahů mezi jednotlivci, včetně zajištění regulačního rámce soudních a donucovacích mechanismů chránících práva jednotlivců, i případné provedení konkrétních kroků (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 10. 2019, *Zelikha Magomadova proti Rusku*, č. 58724/14, bod 107; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 2. 2004, *Kosmopoulou proti Řecku*, č. 60457/00, bod 43; a rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 9. 2000, *Glaser proti Spojenému království*, č. 32346/96, bod 63). Právo rodiče na přijetí opatření za účelem jeho sloučení s dítětem a povinnost vnitrostátních orgánů taková opatření přijmout se vztahuje i na případy, kdy mezi rodiči nebo jinými členy rodiny dítěte vzniknou spory o styk a pobyt týkající se dětí (viz například *Hokkanen*, cit. výše, bod 55; *Glaser*, cit. výše, bod 65; a *Kosmopoulou*, cit. výše, bod 44, viz také rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 10. 2020, *Suur proti Estonsku*, č. 41736/18, bod 75).

74. Ačkoli judikatura Soudu vyžaduje, aby byly názory dětí brány v úvahu, tyto názory nejsou nutně neměnné a námitky dětí, kterým musí být věnována náležitá pozornost, nejsou nutně dostatečné k tomu, aby převážily nad zájmy rodičů, zejména pokud jde o pravidelný styk s jejich dítětem (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 3. 2017, *K. B. a další proti Chorvatsku*, č. 36216/13, bod 143). Zejména právo dítěte vyjádřit své vlastní názory by nemělo být vykládáno tak, že ve skutečnosti dává dětem bezpodmínečné právo veta, aniž by byly zváženy jakékoli další faktory a provedeno zkoumání za účelem určení jejich nejlepšího zájmu (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 5. 2006, *C. proti Finsku*, č. 8249/02, body 57–59); tyto zájmy obvykle vyžadují, aby byly zachovány vazby dítěte s jeho rodinou, s výjimkou případů, kdy by to poškodilo jeho zdraví a vývoj (viz například rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 7. 2010, *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, č. 41615/07, bod 136).

75. Povinnost vnitrostátních orgánů přijmout opatření k usnadnění setkávání rodiče s dítětem není absolutní. Navázání styku mezi rodičem, který nemá dítě v péči, a dětmi po rozchodu nemusí být možné okamžitě a může vyžadovat přípravná nebo postupná opatření. Povaha a rozsah takové přípravy bude záviset na okolnostech každého případu, ale důležitou složkou je vždy porozumění a spolupráce všech zúčastněných (viz *Hokkanen*, bod 58, a *Kosmopoulou*, bod 45, oba citované výše). Nedostatek spolupráce mezi odloučenými rodiči však není okolností, která by sama o sobě mohla orgány zprostit jejich pozitivních závazků podle článku 8. Spíše jim ukládá povinnost přijmout opatření, která by smířila protichůdné zájmy stran, přičemž je třeba mít na paměti prvořadý zájem dítěte (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 4. 2010, *Z. proti Polsku*, č. 34694/06, bod 75 a rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 1. 2016, *G.B. proti Litvě*, č. 36137/13, bod 93), které mohou mít v závislosti na okolnostech přednost před zájmy rodiče (viz rozsudek velkého senátu

Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 7. 2000, *Elsholz proti Německu*, č. 25735/94, bod 50) .

76. Klíčovým hlediskem pro Soud je, zda orgány učinily všechny nezbytné kroky k usnadnění kontaktu, které lze za zvláštních okolností každého případu rozumně požadovat (viz výše citovaný rozsudek *Hokkanen*, bod 58, a rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. 10. 2019, *Pisicã proti Moldavské republice*, č. 23641/17, bod 64). Soud rovněž bere v úvahu, že v řízeních týkajících se dětí nabývá čas zvláštní význam, neboť vždy existuje nebezpečí, že jakékoli procesní prodlení povede k faktickému vyřešení otázky před soudem (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 7. 1987, *H. proti Spojenému království*, č. 9580/81, body 89–90 a rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 4. 2015, *Ribić proti Chorvatsku*, č. 27148/12, bod 93). Soud dále připomíná, že ačkoli donucovací opatření vůči dětem nejsou v této citlivé oblasti žádoucí, nelze vyloučit použití sankcí v případě protiprávního jednání rodiče, proti němuž je výkon rozhodnutí navrhován (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 1. 2000, *Ignacollo-Zenide proti Rumunsku*, č. 31679/96, bod 106 a rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 12. 2005, *Karadžić proti Chorvatsku*, č. 35030/04, bod 61).

77. Pokud se předmětná opatření týkají sporů mezi rodiči o děti, nepřísluší Soudu, aby nahrazoval příslušné vnitrostátní orgány při úpravě sporů o styk a bydliště, ale aby podle Úmluvy přezkoumával rozhodnutí, která tyto orgány přijaly při výkonu své diskreční pravomoci. Nepochybně má zásadní význam zvážení toho, co je v nejlepším zájmu dítěte (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 9. 2011, *Diamante a Pelliccioni proti San Marinu*, č. 32250/08, bod 174, viz také mimo jiné výše citovaný rozsudek *Hokkanen*, bod 55).

(b) Aplikace těchto zásad na projednávaný případ

78. Soud podotýká, že tento případ se týká rodičů žijících odděleně, kteří mají dceru ve společné péči. Stěžovatel a I. B. se po svém rozchodu v říjnu 2016 nedokázali dohodnout na úpravě styku a vnitrostátní soudy vydaly předběžné opatření, kterým určily právo stěžovatele na styk s D. K. Stěžovatel nicméně nemohl tato práva vykonávat (viz body 5–7 výše).

79. V době, kdy rozsudek určující právo stěžovatele na styk s dítětem nabyl v listopadu 2018 právní moci, bylo jeho dceři pět let. Matka dítěte nerespektující rozhodnutí soudu bránila stykům stěžovatele (viz body 12 a 22 výše). Ačkoli zpočátku D. K. projevovala vůči stěžovateli pozitivní emoce a byla ochotna se s ním stýkat, situace se postupem času změnila a ona se s ním odmítala setkávat (viz body 6 a 33 výše).

80. Tato situace trvala více než čtyři roky; během této doby se stěžovatel mohl se svou dcerou setkat pouze několikrát. V tomto období, v říjnu až prosinci 2019, I. B. krátce souhlasila s tím, aby se stěžovatel se svou dcerou setkával. V lednu 2020 však začala jejich styku opět bránit (viz body 15, 22–23 výše).

81. Stěžovatel se snažil získat kontakt s dcerou pomocí několika vnitrostátních mechanismů, které zahrnovaly pokusy o vymáhání soudním vykonavatelem, zapojení opatrovnického ústavu a různé žádosti podané vnitrostátním soudům a rozhodnutí vydaná vnitrostátními soudy. Soud proto přezkoumá, zda vnitrostátní orgány přijaly všechna nezbytná opatření k usnadnění styku stěžovatele s D. K., jak byl nařízen v rozsudku, a zda důvody uvedené v tomto ohledu byly

relevantní a dostatečné, zejména s ohledem na nejlepší zájem dítěte. Při tomto posouzení Soud přihlédne nejen k přijatým rozhodnutím, ale také k jednání a opomenutí vnitrostátních orgánů.

82. Jakmile nabyl právní moci rozsudek, kterým bylo stanoveno právo styku stěžovatele s D. K., oslovil stěžovatel v lednu 2019 soudního vykonavatele, aby dosáhl výkonu rozsudku (viz body 17–18 výše). Soudní vykonavatel nejprve podnikl řadu kroků k usnadnění styku a vypracoval několik zpráv týkajících se neplnění rozsudku ze strany I. B., které v případě schválení vnitrostátními soudy mohly vést k uložení pokuty až do výše 1 500 EUR (viz body 19, 52–53 výše). V prosinci 2019 a lednu 2020, tedy rok po zahájení vykonávacího řízení, však krajský soud – na rozdíl od svého dřívějšího závěru z května 2019 – rozhodl, že přítomnost dítěte na určeném místě a v určeném čase neznamená nesplnění rozsudku; soudní vykonavatel by mohl sepsat negativní zprávu pouze v případě, že by dítě nebylo přítomno (viz body 18 a 20 výše).

83. Vláda uvedla, že toto omezení vyplývá ze znění občanského soudního řádu a musí být napadeno u Ústavního soudu (viz bod 62 výše). Soud se však nedomnívá, že by stížnost k Ústavnímu soudu týkající se ústavnosti zdánlivě omezené pravomoci soudního vykonavatele podle lotyšského práva, která se navíc opírá o výklad příslušného ustanovení, byla sama o sobě způsobilá řešit stěžovanou otázku, tj. údajné nepřijetí všech nezbytných opatření ze strany různých orgánů s cílem usnadnit kontakt, a proto námitku vlády v tomto ohledu zamítá.

84. Soud se nedomnívá, že omezení, která lotyšské právo klade na soudní vykonavatele, kteří, jak poznamenal krajský soud a Státní inspekce ochrany práv dětí, nemohli řešit situace, kdy dítě odmítlo jít s rodičem, nebo zjišťovat důvody takového odmítnutí, a nebyli kompetentní řešit konflikty o tom, zda je rodič odpovědný za ovlivnění názoru dítěte (viz body 20–21 výše), je třeba ve skutečnosti považovat za nedostatek z hlediska pozitivních závazků státu podle článku 8 Úmluvy. Nicméně Soud z níže uvedených důvodů shledává, že přístup vnitrostátních orgánů a soudů byl v tomto případě příliš formalistický. I kdyby soudní vykonavatel neměl pravomoc rozhodovat o těchto otázkách, nelze to říci o ostatních vnitrostátních orgánech a soudech.

85. Soud konstatuje, že vnitrostátní orgány a soudy čelily nepopíratelně složité situaci, která si zasloužila vážné posouzení. Stály před otázkou, jaké řešení by vzhledem ke konkrétním okolnostem případu na jedné straně zohlednilo nejlepší zájem dítěte a na druhé straně umožnilo stěžovateli zachovat si vztah s dítětem.

86. Soud považuje za obtížně přijatelné, že v prosinci 2019 a lednu 2020, kdy Vidzemský krajský soud zrušil zprávy soudního exekutora, mu bylo znemožněno rozhodnout, zda I. B. neplnila rozsudek a zda je povinna zaplatit pokutu za jeho neplnění. Tento soud – namísto toho, aby zkoumal protichůdné zájmy stran a zvážil nejlepší zájem dítěte, případně za pomoci dalších vnitrostátních orgánů, jako je příslušný opatrovnícký orgán a soudní vykonavatel – se rozhodl navrhnout stěžovateli, aby využil jiný mechanismus stanovený v občanském soudním řádu (viz body 20 a 51 výše). Podle názoru Soudu byl přístup Krajského soudu ve Vidzemi příliš formalistický, neboť stěžovatel navrhovaný mechanismus ve skutečnosti využil již v dubnu 2019 a Krajský soud ve Vidzemi jej již přezkoumal, aniž by došlo k významným změnám v úpravě výkonu práva na styk.

87. V tomto ohledu Soud konstatuje, že stěžovatel se v dubnu 2019 poprvé obrátil na Krajský soud ve Vidzemi s žádostí o přezkum úpravy výkonu práva na styk (viz bod 25 výše). V květnu 2019 soud uznal, že rozsudek ve vztahu k právu stěžovatele na styk s dítětem není vykonáván,

ale provedl pouze drobné změny v úpravě styku (tamtéž). K tomuto závěru soud dospěl navzdory svému zjištění, že I. B. výkon styku dostatečně neusnadňovala a nepodnikla v tomto ohledu žádné aktivní kroky. Soud nepovažoval za nutné nařídít další kroky, které stěžovatel požadoval za účelem usnadnění styku a sladění protichůdných zájmů stran, včetně povinnosti I. B. účastnit se psychologických podpůrných sezení (tamtéž).

88. Poté, co I. B. začala v lednu 2020 opět bránit stykům stěžovatele s dcerou (viz bod 22–23 výše), obrátil se stěžovatel podruhé na Krajský soud ve Vidzemi s žádostí o přezkum úpravy výkonu práva na styk. V červnu 2020 soud opět dospěl k závěru, že právo na styk není vykonáváno způsobem uvedeným v rozsudku, ale navzdory tomuto závěru nařídil pouze změny, pokud jde o místo setkávání – setkání měla být zahájena v opatrovnickém ústavu s jeho zástupcem jako kontaktní osobou (viz bod 26 výše). Soud se spoléhal na to, že opatrovnický ústav podnikne určité kroky s cílem zajistit styk stěžovatele s jeho dcerou, avšak s vývojem událostí bylo již tehdy zřejmé, že opatrovnický ústav není schopen přijmout dostatečná opatření, která by styk v tomto konkrétním případě usnadnila (viz body 28 a 33 výše). Soud navíc stejně jako ve svém předchozím rozhodnutí nenařídil, aby byly podniknuty další kroky s cílem sladit protichůdné zájmy stran, a nenařídil žádnou odbornou pomoc ani jiná opatření.

89. Soud se domnívá, že skutkové okolnosti případu jasně naznačují, že pro úspěšné realizování styků stěžovatele s dcerou bylo zapotřebí citlivějšího přístupu vnitrostátních orgánů a soudů k rodičům i dítěti. Soud není přesvědčen o tom, že vnitrostátní orgány a soudy využily všechny dostupné prostředky k usnadnění udržování vazeb mezi stěžovatelem a jeho dcerou, ať už za účasti sociálních služeb, odborníků či jinak. Opatrovnický ústav sice mohl posoudit rodinnou situaci a byl povinen zajistit kontaktní osobu, nemohl však zajistit, aby jeho rozhodnutí nebo doporučení (včetně odborné pomoci) byla dodržována. Bylo zjištěno, že I. B. se doporučeními specialistů neřídila a s opatrovnickým ústavem a specialisty nespolečně pracovala, a na to byly upozorněny i vnitrostátní soudy v různých vnitrostátních řízeních (viz body 13, 28, 32 a 34 výše). Vzhledem k tomu, že I. B. projevila neochotu řídit se doporučeními opatrovnického ústavu, Soud se domnívá, že vnitrostátní soudy měly za těchto okolností převzít aktivnější úlohu.

90. Od června 2020 do ledna 2021 uspořádal opatrovnický ústav nejméně dvacet tři kontaktních sezení, avšak během žádného z nich nedošlo ke skutečnému kontaktu. Vzhledem k absenci soudem nařízené odborné pomoci se nezdá, že by opatrovnický ústav mohl v tomto konkrétním případě uložit nějaká další opatření k usnadnění kontaktu. Vzhledem k tomu, že dítě nebylo na kontakt připraveno, odmítalo vstoupit do místnosti a bylo matkou odváděno, případně nebylo na kontaktní sezení vůbec přivedeno, aniž by pro matku vyplynuly jakékoli důsledky z nerespektování výkonu práva na kontakt, jak je uvedeno v rozsudku (viz body 27 a 29 výše; srovnej rozhodnutí Výboru Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 3. 2021, *I. S. a další proti Maltě*, bod 121; srovnej také *mutatis mutandis* rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. 12. 2020, *Makhmudova proti Rusku*, č. 61984/17, bod 75).

91. Na základě těchto skutečností se opatrovnický ústav v dubnu 2021 obrátil na Krajský soud ve Vidzemi s žádostí o přezkoumání úpravy výkonu práva na styk a o zbavení se své role zprostředkovatele styku. Soud však zamítl žádost opatrovnického ústavu, aby byla kontaktní osobou jmenována psychologka a kontaktní sezení se místo toho konala v její kanceláři; rozhodl, že spolupráce rodičů s psychologkou musí pokračovat na dobrovolné bázi (viz bod 27 výše). Zároveň se nezdá, že by při absenci soudem nařízené odborné pomoci mohl opatrovnický ústav v tomto konkrétním případě uložit jakákoli další opatření k usnadnění styku. Ze spisového materiálu nevyplývá, že by vnitrostátní soud, který si byl dobře vědom obtíží, s nimiž se

opatrovnický ústav potýkal v důsledku nespolupráce I. B. s ním a dalšími odborníky, zvažoval možnost posílit spolupráci tím, že by se uchýlil k takovým opatřením, jako je terapie nebo mediace, nebo mimo jiné k poučení rodičů o vlivu jejich chování na dítě nebo k uložení pokuty nespolupracujícímu rodiči.

92. Soud dále poznamenává, že stěžovatel rovněž zahájil řízení o pozastavení rodičovské odpovědnosti I. B. a dokonce i trestní řízení. Odmítnutí vnitrostátních soudů podniknout takové kroky bylo založeno na relevantních a dostatečných důvodech (viz bod 39 výše). Soud měl možnost rozhodnout, že takováto tvrdá opatření lze použít pouze za výjimečných okolností a mohou být ospravedlněna pouze tehdy, pokud jsou motivována převažujícím požadavkem týkajícím se nejlepšího zájmu dítěte (viz například výše citovaný rozsudek *Zelikhha Magomadova*, bod 101). Jak poznamenal krajský správní soud v červenci 2021 – zatímco I. B. nevykonávala řádně společnou rodičovskou péči a neumožňovala styk – předání D. K. do péče rodiče, s nímž se nechtěla stýkat, by jí způsobilo větší újmu než odmítnutí I. B. zajistit styk stěžovatele (viz bod 39 výše). Přes výše uvedené lze sice souhlasit s tím, že takové posouzení bylo provedeno v nejlepším zájmu dítěte, nicméně je třeba konstatovat, že dítě se odmítlo setkávat se stěžovatelem z důvodu obstrukcí ze strany I. B. při výkonu práva styku stěžovatele. Nebyly učiněny žádné jiné, vhodnější kroky k usnadnění styku žalobce s dcerou, jako například nařízení odborné pomoci. Soud konstatuje, že v projednávaném případě rodič, který soustavně bránil výkonu práva na styk, zůstal nepostižen.

93. Soud konstatuje, že stěžovatel projevil požadovanou pečlivost, přestože musel neustále využívat řadu časově náročných a v konečném důsledku neúčinných opravných prostředků k prosazení svých práv (srov. výše citovaný rozsudek *Hokkanen*, bod 61). Nejenže neustále využíval všechny dostupné vnitrostátní mechanismy, včetně těch, které navrhovaly vnitrostátní orgány, ale také vytrvale vynakládal značné úsilí s cílem uplatnit kontakt, a to i přes marnost tohoto úsilí v určitých fázích (srovnej rozhodnutí výboru Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 7. 2020, *Brunner proti Polsku*, č. 71021/13, bod 66, a srovnej rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 1. 2012, *Cristescu proti Rumunsku*, č. 13589/07, bod 69).

94. Soud rovněž upozorňuje na průtahy v rozhodovacím procesu a řešení situace. Přestože si byl opatrovnícký ústav problému vědom již několik let, neprojevil zvláštní pečlivost při řešení opakovaných stížností stěžovatele, na což poukázal i krajský správní soud (viz bod 35 výše). Během čtyř let se vztah mezi otcem a dítětem, jakož i blaho dítěte, vážně zhoršily. Soud opakovaně rozhodl, že ve věcech týkajících se práva na péči o dítě a styku s ním nabývá čas zvláštní důležitosti (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 6. 2005, *Zawadka proti Polsku*, č. 48542/99, bod 56). To platí zejména tehdy, když se rodič, který má dítě v péči, snaží dítě poštvat proti rodiči, který žije odděleně. I když se názory vnitrostátních orgánů lišily v tom, zda se matka dítěte aktivně snažila ovlivnit jeho názor, přesto to bylo významným hlediskem ve všech fázích řízení. Soud dále zdůrazňuje, že v projednávaném případě také zájem dítěte vyžadoval rychlé vyřešení věci, a to nejen kvůli jeho zájmu na styku s rodičem žijícím odděleně, ale také proto, že nejistota a dlouhodobá konfliktní situace měla škodlivý vliv na zdravotní stav dítěte (viz body 40–43 výše).

95. Nelze tedy říci, že by vnitrostátní orgány a soudy podnikly všechny nezbytné kroky k usnadnění styku a sladění protichůdných zájmů stran. Povinností vnitrostátních orgánů a soudů je zabývat se otázkou, jaké kroky lze podniknout k odstranění existujících překážek a k usnadnění styku dítěte s rodičem, kterému není dítě svěřeno do péče (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 1. 2017, *Kacper Nowakowski proti Polsku*, č. 32407/13, bod 95). V daném případě však vnitrostátní orgány a soudy nepřijaly takové kroky

včas, aby prosadily právo stěžovatele na styk s dcerou a aby překonaly obstrukční postoj I. B. a sladily protichůdné zájmy stran.

96. Soud proto dospěl k závěru, že bez ohledu na prostor pro uvážení státu orgány dostatečně nezajistily právo stěžovatele na respektování jeho rodinného života, pokud jde o jeho právo na styk s dcerou.

97. Došlo tedy k porušení článku 8 Úmluvy.

(...)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. Rozhodl připojit k meritu věci předběžnou námitku týkající se vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků a po jejím přezkoumání ji odmítá;

2. Prohlašuje stížnost za přijatelnou;

3. Konstatuje, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy

(...)

(Zpracovala JUDr. Martina Grochová)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
DRUHÁ SEKCE
23. 8. 2023
VĚC PANJU PROTI BELGII (Č. 2)
(rozsudek ve věci Panju proti Belgii (č. 2),
stížnost č. 49072/21)

Zastavení trestního řízení jako účinný prostředek nápravy proti nepřiměřené délce řízení

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 6 odst. 1

čl. 13

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 36 Listiny základních práv a svobod

§ 13 odst. 1, § 31a zákona č. 82/1998 Sb., notářský řád

Klíčová slova:

Spravedlivý proces – přiměřená lhůta/délka řízení – zastavení řízení – účinný právní prostředek nápravy

Autorský komentář

Případ se dotýká otázky, zda zastavení trestního stíhání může být účinným prostředkem nápravy ve smyslu čl. 13 Úmluvy v případě, že v trestní věci stěžovatele není rozhodnuto v přiměřené lhůtě, anebo zda vedle zastavení trestního řízení stěžovateli náleží také náhrada nemajetkové újmy vůči státu. Soud dospěl k závěru, že zastavení trestního řízení může být účinným prostředkem nápravy pro účely odpovědnosti státu za nepřiměřenou délku řízení, pokud z národního práva plyne, že k zastavení stíhání došlo právě z důvodu porušení práva na přiměřenou délku řízení. V poměrech České republiky není zastavení trestního stíhání z důvodu jeho nepřiměřené délky zákonem výslovně upraveno. Trestní soudy přesto k zastavení řízení v daných okolnostech někdy přistupují a je pak třeba vyjít z toho, že důvod zastavení řízení spočívající v jeho nepřiměřené délce musí být zjevný právě ze zastavovacího rozhodnutí (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3300/2013). V tom anotované rozhodnutí podporuje stávající judikaturu Nejvyššího soudu. Oproti tomu závěr Soudu (bod 61 rozsudku), že zastavení trestního řízení z důvodu promlčení není dostačující formou zadostiučinění poškozenému ze strany státu, se s judikaturou Nejvyššího soudu dosud míjí, neboť ta je sice nepovažuje samo o sobě za účinný prostředek nápravy porušení práva na přiměřenou délku trestního stíhání, ale umožňuje k němu přihlédnout jako k jedné formě zadostiučinění (NS 30 Cdo 843/2017).

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel, pan Panju, byl dne 19. 11. 2002 zadržen na základě podezření z nelegálního obchodování se zlatem a porušení zákona proti praní špinavých peněz. Padesát kilogramů

zlata, které přepravoval, bylo zabaveno a peněžní prostředky na jeho belgických bankovních účtech byly zablokovány.

V letech 2005 a 2007 podal stěžovatel několik stížností u trestního senátu odvolacího soudu z důvodu nepřiměřené délky trestního řízení. Tento soud shledal, že délka řízení nebyla neobvyklá s ohledem na rozsah a složitost případu, nicméně uznal, že stěžovatelova stížnost na průtahy v řízení je důvodná. Zdůraznil však, že navzdory své pravomoci dohlížet na řádný průběh trestního řízení nemá pravomoc požadovat po státním zástupci, aby učinil jakékoli úkony ve věci.

V roce 2007 zahájil stěžovatel řízení, aby dosáhl zrušení opatření o zabavení zlata s odůvodněním, že došlo k překročení přiměřené délky řízení stanovené čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Odvolací soud zamítl jeho stížnost s tím, že není přípustné, aby si stěžovatel na průtahy v řízení, k nimž sám přispěl.

Dne 27. 3. 2010 odvolací soud odvolal vyšetřujícího soudce z případu. Dne 10. 5. 2011 Poradní senát bruselského soudu první instance prohlásil za neplatné veškeré úkony trestního řízení, provedené vůči stěžovateli po 18. 11. 2002, což mělo za následek zrušení zablokování bankovních účtů stěžovatele a uvolnění mu zabaveného zlata.

Evropský soud pro lidská práva ve svém rozsudku ze dne 28. 10. 2014, Panju proti Belgii, č. 18393/09, seznal, že vláda neprokázala, že jí poskytované prostředky nápravy jsou účinné v teorii i praxi, a proto dospěl k závěru, že došlo k porušení čl. 13 ve spojení s čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Rovněž shledal porušení posledně zmíněného ustanovení z důvodu překročení přiměřené délky trestního řízení, zahájeného v roce 2002 proti stěžovateli.

Dne 25. 6. 2014 rozhodl odvolací soud, že navzdory složitosti případu trestní řízení jako celek překročilo přiměřenou lhůtu a že další pokračování v trestním řízení by bylo bezúčelné.

Následně státní zástupce požádal o zastavení řízení proti stěžovateli. Dne 24. 6. 2015 rozhodl odvolací soud o zastavení trestního řízení a prohlásil obžalobu proti stěžovateli za nepřipustnou.

S odkazem zejména na závěry rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 10. 2014 a rozsudku trestního senátu odvolacího soudu ze dne 24. 6. 2015 podal stěžovatel u soudu prvního stupně žalobu na belgický stát na náhradu nemajetkové újmy způsobené průtahy v řízení a škody vzniklé v důsledku zablokování finančních prostředků a zabavení zlata. Dne 6. 4. 2017 soud prvního stupně zamítl námitku promlčení vnesenou belgickým státem. Měl za to, že zavinění vyplývající z překročení přiměřené délky řízení bylo prokázáno. Pokud jde o nemajetkovou újmu, konstatoval, že tato újma byla prokázána z důvodu nejistoty stran rozhodnutí v jeho věci, v níž byl stěžovatel ponechán po dobu od 10. 11. 2011 do 24. 6. 2015. Vzhledem k tomu, že rozhodnutí o zastavení trestního stíhání ze dne 24. 6. 2015 nebylo samo o sobě způsobilé nahradit vzniklou nemajetkovou újmu, měl vnitrostátní soud za to, že zbývající nemajetková újma by proto měla být kompenzována částkou stanovenou ex aequo et bono (podle zásad spravedlnosti – pozn. autora anotace) ve výši 1 000 EUR.

Stěžovatel se proti tomuto rozsudku odvolal. Žádal vyšší částky náhrady vzniklé nemajetkové újmy a škody. V rozsudku ze dne 12. 3. 2020 odvolací soud zamítl odvolání stěžovatele. Nejprve připomněl, že pětiletá promlčecí lhůta pro uplatnění nároku z odpovědnosti vyplývající z nepřiměřené délky řízení začala běžet až od rozsudku odvolacího soudu ze dne 25. 6. 2015,

kterým bylo řízení zastaveno. Odvolací soud rozhodl, že nemajetkovou újmu je třeba přičíst zčásti procesnímu chování stěžovatele a že veškerá újma byla nahrazena rozhodnutím o zastavení trestního řízení. Ve skutečnosti neexistoval žádný důkaz o tom, že kdyby byla věc projednána v přiměřené lhůtě, situace stěžovatele by byla lepší. Pokud jde o majetkovou újmu, odvolací soud zdůraznil, že se ji stěžovatel snažil směřovat nikoli vůči nepřiměřené délce soudního řízení, ale vůči prodlení s vrácením zabaveného zlata a uvolněním jeho účtů. V tomto ohledu odvolací soud konstatoval, že stěžovatel byl oprávněn kritizovat prodlení s uvolněním a vrácením zlata, pokud odvolací soud ve svém usnesení ze dne 10. 5. 2011 konstatoval vady trestního řízení. Za této situace odvolací soud seznal, že stěžovatel stále nepředložil listinné důkazy na podporu existence jím tvrzené škody. Stěžovatel zejména neprokázal, že by zablokované finanční prostředky investoval lépe nebo jiným způsobem, že získal menší množství zlata nebo že ztratilo svou hodnotu.

Dne 30. 6. 2020 podal stěžovatel proti tomuto rozsudku dovolání. Odvolacímu soudu vytýkal názor, že zastavení trestního řízení zcela nahrazuje utrpěnou újmu, aniž by uvedl, jaký jiný faktor kromě zastavení by mu prospěl z hlediska náhrady jím utrpěné újmy. Podle názoru stěžovatele bylo soudem nařízené opatření procesní povahy a nemohlo v žádném případě zajistit plnou náhradu újmy vyplývající z toho, že stěžovatel čekal na soudní rozhodnutí po dobu, která byla považována za nepřiměřeně dlouhou. Jeho situace se v zásadě zhoršila, aniž by to bylo nutné prokázat. Stěžovatel rovněž vytýkal odvolacímu soudu, že neprovedl konkrétní posouzení utrpěné újmy.

Dne 1. 4. 2021 Kasační soud zamítl dovolání s tím, že argument stěžovatele, podle kterého zastavení řízení nemůže v žádném případě zajistit plnou náhradu újmy, postrádá oporu ve vnitrostátním právu.

RELEVANTNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA

24. Belgické právo stanoví několik opatření pro případ překročení přiměřené délky trestního řízení ... Soud níže připomíná příslušné části právních předpisů a judikatury pro účely tohoto případu.

A. Trestní řád

25. Podle článku 235a trestního řádu může trestní soud po skončení vyšetřování (tj. po vyřízení věci) a ve všech případech postoupení věci přezkoumat z úřední povinnosti správnost provádění trestního řízení a musí tak učinit, pokud je návrh na přezkum, včetně posouzení toho, zda nebyla překročena přiměřená délka řízení, podán státním zástupcem nebo jednou ze stran (rozsudek Kasačního soudu ze dne 8. 4. 2008, sp. zn. P.07.1903.N).

26. Pokud trestní soud zjistí, že přiměřená délka řízení byla překročena do té míry, že výkon práva na obhajobu a/nebo provádění důkazů byly v mezidobí znemožněny a že v důsledku toho bylo nenapravitelně porušeno právo na spravedlivý proces, musí zastavit řízení nebo případně nařídit, aby byla obžaloba zamítnuta (rozsudek Kasačního soudu ze dne 6. 10. 2010, sp. zn. P.10.0729.F, se závěrem před generálním advokátem Vandermeerschem; viz také rozsudek Kasačního soudu ze dne 6. 3. 2013, sp. zn. P.12.1980.F).

27. Pokud trestní soud zjistí, že překročení přiměřené délky trestního řízení neohrožuje provádění důkazů a právo na obhajobu obviněného, rozhodne o vhodném prostředku nápravy (rozsudek Kasačního soudu ze dne 5. 6. 2012, sp. zn. P.12.0018.N; rozsudek Kasačního soudu

ze dne 19. 2. 2013, sp. zn. P.12.0867.N; rozsudek Kasačního soudu ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. P.13.0691.N).

B. Úvodní část trestního řádu

28. Čl. 21ter zákona ze dne 17. 4. 1878, obsahující úvodní část trestního řádu, stanoví, že pokud délka trestního řízení překročila přiměřenou dobu, může soudce vynést odsuzující rozsudek prostým uznáním obžalovaného vinným nebo vynesením rozsudku ukládajícího trestní sazbu nižší než minimální trest stanovený zákonem.

C. Občanský zákoník a žaloba z odpovědnosti za zavinění

29. Žalobu na mimosmluvní občanskoprávní odpovědnost za překročení přiměřené délky soudního řízení lze podat na základě těchto ustanovení občanského zákoníku:

§ 1382

„Jakýkoli čin člověka, který způsobí škodu druhým, zavazuje toho, kdo škodu způsobil, aby ji nahradil.“

§ 1383

„Každý nese odpovědnost za škodu, kterou způsobil, a to nejen svým jednáním, ale i svou nedbalostí či nerozvážeností.“

30. Ve věci týkající se nevyřízených věcí v bruselském soudním obvodu Kasační soud rozhodl, že prohlášením státu odpovědným za zavinění ve smyslu § 1382 a § 1383 občanského zákoníku, spočívající v tom, že *„nepřijal právní předpisy, které by soudní moci poskytly prostředky nezbytné k tomu, aby mohla účinně poskytovat veřejnou službu v oblasti spravedlnosti, zejména v souladu s čl. 6 odst. 1 Úmluvy“*, neporušil odvolací soud žádné ustanovení vnitrostátního ani mezinárodního práva (rozsudek Kasačního soudu ze dne 28. 9. 2006, sp. zn. C.02.05.70.F).

31. Kasační soud výslovně uznává, že náhrada újmy, na kterou může mít obviněný nárok podle čl. 6 a 13 Úmluvy v případě překročení přiměřené délky trestního řízení, stanovené vyšetřujícími soudy v rámci vyřízení věci, může spočívat v náhradě škody vč. úroků, kterou je třeba uplatnit u civilního soudu (rozsudek kasačního soudu ze dne 14. 4. 2015, sp. zn. P.14.1146.N; rozsudek Kasačního soudu ze dne 1. 3. 2016, sp. zn. P.15.1272.N).

(...)

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

NAMÍTANÉ PORUŠENÍ ČL. 13 VE SPOJENÍ S ČL. 6 ODS. 1 ÚMLUVY

47. Stěžovatel namítá, že prostředek nápravy, který uplatnil u civilních soudů z důvodu nepřiměřené délky řízení vedeného proti němu, nebyl v praxi účinný. Dovolává se v této souvislosti čl. 13 ve spojení s čl. 6 odst. 1 Úmluvy, které znějí následovně:

Čl. 6 odst. 1

„1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla ... v přiměřené lhůtě projednána ... soudem ..., který rozhodne ... o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu ... “

Čl. 13

„Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“

A. K přijatelnosti

48. Soud konstatuje, že řízení, o němž rozhodl odvolací soud v rozsudku ze dne 12. 3. 2020 a které bylo ukončeno rozsudkem Kasačního soudu ze dne 1. 4. 2021, je součástí výkonu jeho rozsudku ze dne 28. 10. 2014. V této souvislosti konstatuje, že Výbor ministrů ukončil přezkum rozsudku ve věci Panju, neboť má za to, že belgické orgány přijaly individuální a obecná opatření požadovaná čl. 46 odst. 1 Úmluvy ... Ve světle těchto úvah se Soud domnívá, že musí *proprio motu* (z vlastní iniciativy – pozn. autora anotace) přezkoumat, zda je jediným cílem této stížnosti výkon jeho rozsudku ze dne 28. 10. 2014, přičemž v takovém případě by čl. 46 Úmluvy v zásadě bránil jejímu přezkumu.

49. Soud připomíná, že nemá pravomoc zkoumat, zda smluvní stát dodržel povinnosti, které mu ukládá rozsudek vydaný v jeho případě. Nic však nebrání Soudu projednat následnou stížnost, v níž je nastolena nová otázka, jež nebyla v rámci dotčeného rozsudku řešena [obecné zásady jsou uvedeny v rozsudku velkého senátu ze dne 5. 2. 2008, Bochan proti Ukrajině (č. 2), č. 22251/08, bod 35 a v rozsudku velkého senátu ze dne 11. 7. 2017, Moreira Ferreira proti Portugalsku (č. 2), č. 19867/12, body 47–48].

50. Stížnost se týká zamítnutí nároku stěžovatele na náhradu nemajetkové újmy a škody, které mu měly vzniknout v důsledku nepřiměřené délky trestního řízení, kterou Soud konstatoval mimo jiné ve svém rozsudku ze dne 28. 10. 2014. Z toho vyplývá, že údajná neúčinnost této žaloby podané po tomto datu představuje novou skutečnost ve vztahu k tomuto rozsudku.

51. V důsledku toho má Soud za to, že čl. 46 Úmluvy mu nebrání v posouzení nové stížnosti, založené na čl. 13 ve spojení s čl. 6 Úmluvy.

52. Soud zjistil, že stížnost není zjevně neopodstatněná nebo nepřijatelná z jakéhokoli jiného důvodu uvedeného v čl. 35 Úmluvy, a prohlašuje ji za přijatelnou.

B. K věci samé

(...)

2. Posouzení Soudu

a) Připomenutí relevantní judikatury

58. Soud připomíná, že vnitrostátní prostředky nápravy, které má jednotlivec k dispozici ke stížnosti na nepřiměřenou délku řízení, jsou „účinné“ ve smyslu čl. 13 Úmluvy, pokud umožňují buď dosáhnout včasějšího rozhodnutí soudu, u něhož byla žaloba podána, nebo poskytnout jednotlivci přiměřenou náhradu újmy za již vzniklé průtahy. Ustanovení čl. 13 tedy v tomto ohledu poskytuje možnost se těchto prostředků domáhat (viz rozsudek velkého senátu ze dne 20. 10. 2000, Kudła proti Polsku, č. 30210/96, bod 159; rozhodnutí velkého senátu ze dne 11. 9. 2022, Mifsud proti Francii, č. 57220/00, bod 17; rozsudek velkého senátu ze dne 8. 6. 2006, Sürmeli proti Německu, č. 75529/01, bod 99; a rozsudek velkého senátu ze dne 10. 9. 2010,

McFarlane proti Irsku, č. 31333/06, bod 108). Nicméně je zřejmé, že v zemích, kde již dochází k porušení Úmluvy spojeným s délkou řízení, nemusí náprava zaměřená pouze na urychlení řízení, ačkoli je do budoucna žádoucí, postačovat k řešení situace, kdy je zřejmé, že řízení již trvá nepřiměřeně dlouho (rozsudek velkého senátu ze dne 28. 3. 2006, Cocchiarella proti Itálii, č. 64886/01, bod 76).

59. Soud má za to, že uložení mírnějšího trestu nebo jeho snížení z důvodu nepřiměřené délky řízení by mohlo představovat adekvátní uznání pochybení a nápravu, pokud bude snížení trestu přiznáno výslovným a ověřitelným způsobem. Za této situace je třeba dospět k závěru, že stěžovatelé ztratili postavení oběti ve smyslu čl. 34 Úmluvy (viz mj. rozsudek ze dne 20. 6. 2019, Chiarello proti Německu, č. 497/17, body 54–59 a tam cit. odkazy). Soud proto při několika příležitostech poznamenal, že porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy mohlo být adekvátně napraveno belgickými soudy aplikujícími čl. 21ter úvodní části trestního řádu (rozhodnutí ze dne 9. 10. 2007, Beheyť proti Belgii, č. 41881/02; rozsudek ze dne 20. 9. 2011, Ullens de Schooten a Rezabek proti Belgii, č. 3989/07 a 38353/07, bod 72; rozhodnutí ze dne 5. 9. 2017, G. S. proti Belgii, č. 79267/16, body 16 a 30; a rozhodnutí ze dne 28. 9. 2017, Losfeld proti Belgii, č. 39304/11, bod 25).

60. Ve stejném duchu se Soud domnívá, že zrušení trestu z důvodu překročení přiměřené délky trestního řízení lze považovat za přiměřenou nápravu údajného porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy a vede stejným způsobem ke ztrátě postavení oběti (rozhodnutí ze dne 15. 5. 2012, Rautonen proti Finsku, č. 26813/09, body 23–29).

61. Oproti tomu uplynutí promlčecí doby pro podání obžaloby nebylo posouzeno jako adekvátní prostředek nápravy proti nepřiměřené délce trestního řízení ve smyslu judikatury Soudu (rozsudek ze dne 2. 7. 2019, Abboud proti Belgii, č. 29119/13, body 31–32). Promlčecí lhůty jsou totiž stanoveny zákonem a automaticky vedou k zastavení řízení. Kromě toho, uplynutí promlčecí lhůty neznamena formální uznání porušení práva na rozhodnutí v přiměřené lhůtě.

62. Podle Soudu státy mohou zavést takový prostředek nápravy umožňující náhradu újmy v případech nepřiměřené délky soudních řízení, který není považován za neúčinný z pohledu čl. 13 Úmluvy [rozsudek velkého senátu ze dne 28. 3. 2006, Scordino proti Itálii (č. 1), č. 36813/97, bod 187]. Tento závěr je však platný pouze za předpokladu, že žaloba na náhradu vzniklé újmy je sama o sobě účinným prostředkem, který umožňuje postihnout nepřiměřenou délku soudního řízení (Mifsud proti Francii, cit. výše, bod 17).

63. Soud stanovil několik základních kritérií pro ověření účinnosti prostředků nápravy umožňujících náhradu újmy za nepřiměřenou délku řízení [Scordino proti Itálii (č. 1), cit. výše, body 195 a 204–207; rozsudek ze dne 15. 1. 2009, Bourdov proti Rusku (č. 2), č. 33509/04, bod 99; McFarlane proti Irsku, cit. výše, bod 108; rozsudek ze dne 29. 1. 2016, Valada Matos das Neves proti Portugalsku, č. 73798/13, bod 73; a rozsudek ze dne 10. 4. 2018, Brudan proti Rumunsku, č. 75717/14, bod 69]. Tato kritéria jsou následující:

a) o žalobě na náhradu újmy musí být rozhodnuto v přiměřené lhůtě;

b) procesní pravidla, jimiž se žaloba na náhradu újmy řídí, musejí být v souladu se zásadami spravedlnosti zaručenými čl. 6 Úmluvy;

c) pravidla o soudních výdajích nesmějí nadměrně zatěžovat strany sporu, jejichž žaloba je opodstatněná;

d) výše náhrady újmy nesmí být nepřiměřeně nízká ve vztahu k částkám přiznaným Soudem v podobných případech;

e) odškodnění musí být vyplaceno neprodleně, v zásadě nejpozději do šesti měsíců ode dne, kdy se rozhodnutí o přiznání částky stalo vykonatelným.

64. Podle názoru Soudu je vhodné vycházet z pevné, byť vyvratitelné domněnky, že nepřiměřená délka řízení způsobuje nemajetkovou újmu. Soud však připouští, že v určitých případech vede délka řízení pouze k nemajetkové újmě minimálního rozsahu nebo k ní dokonce nevede vůbec, za předpokladu, že vnitrostátní soud v tomto ohledu dostatečně odůvodní své rozhodnutí [Cocchiarella proti Itálii, cit. výše, bod 95; a Scordino proti Itálii (č. 1), cit. výše, bod 204].

65. Soud tedy připustil, že nemajetková újma by neměla být nahrazena v případě omezeného dopadu sporu na stěžovatele (rozhodnutí ze dne 25. 11. 2004, Nardone proti Itálii, č. 34368/02; a rozsudek ze dne 19. 12. 2006, Šedý proti Slovensku, č. 72237/01, body 90–92). Soud stejně tak akceptoval, že je třeba vzít v úvahu, že stěžovatel v nemalé míře využíval soudní řízení, což nutně ovlivnilo jeho vnímání újmy vyplývající z nepřiměřené délky řízení (rozsudek ze dne 30. 9. 2010, Žirovnický proti České republice, č. 23661/03, body 117–118). V těchto případech měl Soud za to, že dotčení stěžovatelé ztratili postavení oběti ve smyslu čl. 34 Úmluvy.

66. Pokud se jedná o škodu způsobenou překročením přiměřené délky trestního řízení, Soud upřesnil, že škoda spočívá ve ztrátách skutečně utrpěných jako přímém důsledku údajného porušení (rozsudek ze dne 6. 4. 2000, Comingersoll S.A. proti Portugalsku, č. 35382/97, bod 29) a že v této věci má vnitrostátní soud zjevně lepší možnost určit její existenci a výši [Scordino (č. 1) proti Itálii, cit. výše, bod 203].

b) Použití na projednávanou věc

67. Soud připomíná, že čl. 13 Úmluvy vyžaduje nápravu podle vnitrostátního práva pouze ve vztahu ke stížnostem, které lze podle Úmluvy považovat za „hájitelné“ (viz, mimo jiné, rozsudek ze dne 27. 4. 1988, Boyle a Rice proti Spojenému království, bod 52; a rozsudek velkého senátu ze dne 23. 2. 2017, De Tommaso proti Itálii, č. 43395/09, bod 180).

68. V projednávané věci Soud ve svém rozsudku ze dne 28. 10. 2014 konstatoval, že řízení překročila přiměřenou délku v rozporu s čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Odvolací soud poté zastavil trestní řízení proti stěžovateli s odůvodněním, že tato nepřiměřená délka řízení znemožňuje výkon práva na obhajobu a že tím došlo k nenapravitelnému porušení práva na spravedlivý proces ... Stěžovatel proto měl „hájitelnou“ stížnost podle čl. 13 Úmluvy (viz Panju proti Belgii, cit. výše, bod 52).

69. Soud poznamenává, že v návaznosti na jeho rozsudek ze dne 28. 10. 2014 podal stěžovatel žalobu z titulu občanskoprávní odpovědnosti proti belgickému státu na základě § 1382 a § 1383 občanského zákoníku, již požadoval náhradu újmy utrpěné v důsledku nepřiměřené délky řízení.

70. Soud bere na vědomí, že odvolací soud zamítl odvolání stěžovatele ... a že opravný prostředek proti tomuto rozsudku byl zamítnut ... Poté, co odvolací soud konstatoval pochybení belgického státu kvůli této nepřiměřené délce, usoudil, že nemajetková újma, které se stěžovatel dovolává, byla kompenzována již zastavením řízení ... Pokud jde o škodu uplatněnou stěžovatelem, odvolací soud rozhodl, že tato nevyplyvá z délky trestního řízení, ale pramení z opožděného navrácení majetku a zlata zabaveného na základě nařízení Poradního senátu ze dne 10. 5. 2011, který konstatoval existenci vad řízení ...

71. Kasační soud zamítl dovolání stěžovatele s tím, že posouzení otázky náhrady újmy přísluší soudu prvního stupně a že námitka, založená na předpokladu, že zastavení trestního řízení nemůže zajistit plnou náhradu újmy, nemá oporu v právu ...

72. Soud se v návaznosti na Kasační soud domnívá, že zastavení řízení může představovat přiměřený prostředek nápravy proti překročení přiměřené délky řízení dle čl. 13 Úmluvy, neboť v belgickém právu to znamená konstatování nenapravitelného zásahu do práva na spravedlivý proces a definitivní konec řízení, jakož i vytýkaného prodlení ...

73. V projednávané věci nemá Soud důvod zpochybňovat posouzení odvolacího soudu, podle kterého zastavení trestního řízení postavilo stěžovatele do situace přinejmenším stejně příznivé, jako kdyby překročení přiměřené délky řízení nebylo konstatováno.

74. Soud se nemůže ztotožnit s názorem stěžovatele, který namítá, že belgické soudy mu měly přiznat kromě zastavení řízení i peněžitou náhradu. Takový výklad čl. 13 Úmluvy skutečně nelze dovodit z judikatury Soudu, která je založena na „možnosti výběru“ (viz bod 58 výše).

75. Soud dále připomíná, že již rozhodl, že výrazné snížení trestu (bod 59 výše) nebo jeho zrušení soudem prvního stupně (bod 60 výše) z důvodu překročení přiměřené délky řízení může představovat přiměřený prostředek nápravy a mít za následek ztrátu postavení oběti porušení práva. Stejný závěr lze *a fortiori* (tím spíše – pozn. autora anotace) dovodit v případě zastavení trestního řízení.

76. Dále je nezbytné poznamenat, že stěžovatel neobdržel náhradu vzniklé újmy ze strany vnitrostátních soudů proto, že by ji pravidla vnitrostátního práva ... vylučovala, nýbrž z důvodu, že neprokázal její vznik v souladu s těmito pravidly. Kasační soud v tomto případě připomněl, že bylo na soudci, kterému napadla žaloba založená na § 1382 občanského zákoníku, aby prověřil, zda zastavení trestního řízení dostatečně nahrazuje újmu vzniklou překročením přiměřené délky řízení ... Jinými slovy z toho vyplývá, že belgické právo nebrání přiznání náhrady újmy vedle zastavení trestního řízení, pokud by zastavení dostatečně nekompensovalo újmu, která byla prokázána.

77. Konečně stěžovatel vytýká soudcům odvolacího soudu, že neprovedli *in concreto* posouzení náhrady škody způsobené pozdním vrácením zablokovaných aktiv a zabaveného zlata (bod 54 výše). Po přezkoumání rozsudku odvolacího soudu Soud poznamenává, že tato škoda nevyplyvá z nepřiměřené délky trestního řízení zahájeného proti stěžovateli v roce 2002, ale vyplývá z prodlení s navrácením majetku a zlata zabaveného po zjištění nesprávnosti postupu Poradním senátem dne 10. 5. 2011 ... Odvolací soud měl za to, že ačkoli stěžovatel oprávněně kritizoval toto opožděné navrácení, ke kterému došlo na začátku roku 2013 ... , nedokázal prokázat existenci škody mu vzniklé ani nepředložil dokumenty, které by její existenci mohly prokázat ...

78. S ohledem na zjištění předložená odvolacím soudem, která byla přezkoumána Kasačním soudem, Soud nevidí důvod, aby shledal, že stěžovatel neměl k dispozici účinný prostředek nápravy k získání náhrady újmy údajně vzniklé v důsledku překročení přiměřené délky řízení, jak konstatoval ve svém rozsudku ze dne 28. 10. 2014.

79. Vzhledem k výše uvedenému nedošlo k porušení čl. 13 ve spojení s čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. Prohlašuje stížnost za přijatelnou;

2. Rozhoduje, že nedošlo k porušení čl. 13 ve spojení s čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

(...)

(Zpracovali: JUDr. Pavel Simon a JUDr. Zdeněk Nový)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
ČTVRTÁ SEKCE
2. 5. 2023
VĚC STRASSENMEYER PROTI NĚMECKU
(rozsudek ve věci Strassenmeyer proti Německu,
stížnost č. 57818/18)

K postupu v případech, kdy není možné vyslechnout svědka za přítomnosti obviněného

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 6 odst. 1

čl. 6 odst. 3 písm. d)

Odkazy na českou právní úpravu:

§ 33 odst. 1, § 36 odst. 3 ve spojení s § 39 trestního řádu

§ 207 odst. 2 trestního řádu

Klíčová slova:

Spravedlivý proces – práva obhajoby – obhajovat se za pomoci obhájce

Autorský komentář

Předkládané rozhodnutí se opět týká postupů soudů v případech, kdy není možné vyslechnout svědka za přítomnosti obviněného. Soud v něm zopakoval zásady vyjádřené k zárukám podle čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy podrobně rozvedené v rozsudcích velkého senátu ze dne 17. 4. 2014, Schatschaschwili proti Německu, č. 9154/10, bod 101., a ze dne 16. 11. 2010, Taxquet proti Belgii, č. 926/05, bod 84., s tím, že jsou zvláštními aspekty práva na spravedlivé slyšení stanoveného v čl. 6 odst. 1 Úmluvy, které je třeba vzít v úvahu při každém posuzování spravedlivosti řízení. Současně shrnul zásady vyjádřené v rozsudku ze dne 31. 3. 2016, Seton proti Spojenému království, č. 55287/10, bod 58.).

Ve vztahu k tvrzenému porušení stěžovatel poukazoval na to, že nebyl dostatečně informován o právu na soudem ustanoveného obhájce, v čemž shledával rozpor se směrnicí č. 2012/13/EU, zřejmě čl. 3 odst. 1 písm. a), podle něhož „členské státy zajistí, aby byl každý podezřelý nebo obviněný neprodleně informován alespoň o následujících procesních právech, jak jsou uplatňována podle jejich vnitrostátního práva, aby tato práva mohla být účinně uplatněna, a to o právu na přístup k právníkovi“.

Lze připustit, že přínosnost komentovaného rozhodnutí spočívá v možnosti posloužit praxi českých soudů jako vodítko v posuzování situací obdobných jako v komentované věci, když spolupachatelé odmítli vypovídat před soudem a obvinění, kteří byli majetní, nebyli informováni o tom, že jim může být obhájce ustanoven soudem. Rovněž lze toto rozhodnutí využít jako vodítko k tomu, jak postupovat a pracovat se shora citovanou rozhodující judikaturou Soudu v konkrétních případech.

K tomuto účelu je vhodné zdůraznit závěry, které Soud v této věci učinil, a shrnout, že s ohledem na situaci v posuzované věci s odkazem na rozsudek ze dne 10. 7. 2012, Vidgen proti Nizozemsku, č. 29353/06, body 38. až 42., Soud uznal, že projev vůle spoluobviněných, kteří nechtějí podat svědectví dovolávajíc se práva nevypovídat ve svůj neprospěch, je jinou situací, než když se vnitrostátním soudům nepodařilo zajistit účast spoluobviněných u hlavního líčení. Podle Soudu měl krajský soud dostatečný důvod k připuštění neověřených výpovědí V., K. a S. jako důkazů tak, jak je zprostředkovali policisté u hlavního líčení. Jiná byla situace u svědka M. S., který zemřel před zahájením vyšetřování a z popisu jehož výpovědi krajský soud nevycházel, a proto jej nelze považovat za „svědka“ ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy (srov. body 74. a 75).

Ve smyslu uvedené judikatury a na základě v ní stanovených zásad Soud shledal, že důkazy v podobě výpovědí obviněných z přípravného řízení nebyly v projednávané věci rozhodující. Uznal však, že tato svědectví měla přinejmenším významnou váhu a že jejich připuštění jako důkazů mohlo obhajobu do značné míry znevýhodnit (viz bod 79.).

Podnětným může být i závěr Soudu v bodě 94., že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 3 Úmluvy z důvodu neinformování obviněných o jejich právu na soudem ustanoveného obhájce [viz čl. 3 písm. a) směrnice 2012/13/EU], neboť s ohledem na stručnost výpovědi stěžovatele a obsah výpovědi spoluobviněného, ve vztahu k níž neměli obhájce, nebyly tímto postupem získány žádné důkazy použitelné proti stěžovateli. V bodě 95. Soud uzavřel, že před výslechem na policii byli všichni obvinění informováni o svém právu na právní pomoc, ale rozhodli se vypovídat bez přítomnosti obhájce, když navíc nic nenasvědčovalo tomu, že by obviněný neměl prostředky k tomu, aby se mohl poradit s obhájcem. Pouhá možnost, že poté, co byli spoluobvinění stěžovatele poučeni o svém právu na obhájce ustanoveného soudem, tak mohli požádat o právní pomoc a následně odmítnout vypovídat, nepostačuje k prokázání souvislosti mezi nedostatkem poučení a jejich výpověďmi v přípravném řízení.

Závěrem v bodě 96. vyjádřil Soud závěr, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy z důvodu neinformování obviněných o jejich právu na soudem ustanoveného obhájce, a dal i odpověď na námitku porušení směrnice č. 2012/13/EU, tak, že s odkazem na názor vyjádřený v rozsudku velkého senátu ze dne 3. 10. 2014, Jeunesse proti Nizozemsku, č. 12738/10, bod 110., uvedl, že skutečnost, že vnitrostátní právo zajišťující právo být informován o právu na soudem ustanoveného obhájce není takové povahy, aby toto posouzení změnilo, protože podle podmínek čl. 19 a čl. 32 odst. 1 Úmluvy není Soud příslušný uplatňovat nebo zkoumat údajná porušení pravidel EU, pokud jimi nedošlo k porušení práv a svobod chráněných Úmluvou. To přísluší vnitrostátním soudům, které musí vykládat a uplatňovat vnitrostátní právo v souladu s právem EU.

(JUDr. Milada Šámalová)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel se narodil v roce 1971 a v současné době je ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Tonna. V časných ranních hodinách 14. 9. 1994 byl v ČR zabit německý státní příslušník G., tělo objevila týž den Policie ČR v zalesněné oblasti, tehdy se ho nepodařilo identifikovat. G. před svou smrtí provozoval obchod s oděvy v Erfurtu s F., který v říjnu 1994 spáchal sebevraždu. V roce 2012 kontaktovala N., bývalá známá F., německou policii, a uvedla, že se jí F. před svou smrtí svěřil, že se podílel na zabítí spolupracovníka v ČR. K. také pracoval v obchodě s oděvy. Dne 29. 9. 2014 ho policie zadržela. Před výslechem byl písemně poučen o

svém právu nevypovídat a právu zvolit si obhájce, nicméně vlivem použití zastaralého formuláře, který nereflektoval nedávnou změnu právní úpravy, nebyl poučen o svém právu na soudem ustanoveného obhájce podle § 136 odst. 1 německého trestního řádu. K okolnostem smrti G. uvedl, že byl součástí skupiny, která 13. 9. 1994 jela z Erfurtu do ČR. K. tvrdil, že nebyl vraždě přítomen, ale že mu ostatní řekli, že stěžovatel G. zabil.

Dne 9. 10. 2014 požádal K. o opětovný výslech a v přítomnosti svého obhájce uvedl, že viděl, jak stěžovatel udeřil G. obuškem a tělo v bezvědomí uložil do kufru auta. Teprve poté z místa činu utekl. K. dále uvedl, že S. byl bití G. přítomen. Téhož dne byl S. policií znovu vyslechnut, tentokrát jako obviněný. Potvrdil, že byl přítomen na místě činu a slyšel křik, ale samotnou vraždu neviděl. Dále uvedl, že jeho bratr M. S., který zemřel v roce 1995, mu řekl, že stěžovatel G. ubil k smrti. Dne 30. 9. 2014 byl zatčen stěžovatel a před výslechem byl o svých právech poučen stejným způsobem jako K. Stěžovatel uznal, že v obchodě v Erfurtu již byl, uvedl však, že G. nezná a v ČR nikdy nebyl. Dne 1. 10. 2014 byl policií vyslechnut jako svědek S., který potvrdil, že byl s ostatními v ČR, ale tvrdil, že o žádném násilí nevěděl. Dne 10. 10. 2014 byl zatčen V. Na dotaz ohledně jeho podílu na smrti G. potvrdil, že byl svědkem vraždy. Popsal, že 13. 9. 1994 se setkali v obchodě a někdo G. vhodil LSD do nápoje. G. bylo řečeno, že jdou na večírek, a odjeli ve dvou autech. Jakmile dorazili do ČR, G. si uvědomil, že byl zdrogovaný, a vyhrožoval, že je udá policii. V tomto okamžiku stěžovatel udeřil G. pěstí do hlavy, někdo ho umístil v bezvědomí do kufru auta a odjeli do zalesněné oblasti. Když auta zastavila, stěžovatel a M. S. vystoupili a přešli k zadní části auta. G. nabyl vědomí a oba muži ho začali bít pěstmi. V této fázi podal V. stěžovateli „tonfu“ - obušek s bočním úchopem. Když se G. přestal hýbat, tak se domluvili, že tělo by mělo být spáleno, aby byly zničeny důkazy. K. odešel, aby nakoupil benzín. V. poté asistoval stěžovateli a M. S. zvednout tělo z kufru a položit ho na zem asi 3 až 4 metry od aut. V tu chvíli zjistili, že G. stále dýchá. Stěžovatel následně zvedl kámen a hodil jej G. na hlavu. Později, když se K. vrátil s benzinem, odešel V. z místa činu. Nebyl svědkem toho, kdo tělo zapálil, ale tvrdil, že když odjížděli, viděl G. pobíhat kolem jako hořící pochodeň. S. i V. byli o svých právech poučeni stejným způsobem jako K. Po výslechu byli obvinění předvedeni před vyšetřujícího soudce, který nařídil jejich vazbu a ustanovil jim obhájce.

Stěžovatel, V., K. i S. byli obžalováni a řízení s nimi dále probíhalo před Krajským soudem v Erfurtu. Stěžovatel u soudu uvedl toliko to, že v době údajného trestného činu užíval drogy a ostatní obvinění využili svého práva nevypovídat. Soud rovněž vyslechl N., která zopakovala, co jí o vraždě řekl F., tedy že oběť byla zdrogována, ubita k smrti, zapálena a poté pohřbena v lese v České republice. Dále soud vyslechl svědka L., který pracoval pro F. a G. v jejich prodejně v Erfurtu. Uvedl, že byl v prodejně jednoho dne v září 1994, kde ho oslovil K. Odešli do samostatné místnosti, kde sedělo několik lidí, včetně stěžovatele. K. poté prozradil, že zabili G. Stěžovatel se nadto chlubil, že to byl on, kdo „určil konec“, že G. „kňučel jako prase“ a že ho stěžovatel neustále mlátil kyjem, dokud nebylo ticho. K. dodal, že pak zapálili tělo. V souvislosti s touto výpovědí soud vyslechl i svědka B., který vypověděl o setkání, které měl s L. kolem roku 2002. Tehdy mu L. řekl o rozhovoru, který měl s K. a stěžovatelem ohledně smrti G., ale požádal ho, aby to nikomu neřekl. B. uvedl, že podle L. byl stěžovatel hybnou silou vraždy. Krajský soud vyslechl jako svědky i policisty, kteří vedli výslechy v přípravném řízení. Stěžovatel a další obvinění namítli, že by výslechy pořázené v přípravném řízení neměly být připuštěny jako důkaz. Soud vyslechl další svědky, kteří vypovídali o průběhu vraždy, avšak jednalo se o informace z doslechu a též české policisty, kteří tělo našli v roce 1994. Policisté uvedli, že u těla byly nalezeny dva kameny se stopami krve. Soud vyslechl i soudního znalce, který ohledal místo činu. Znalec měl za to, že zlomeniny hlavy oběti odpovídaly úderům tonfy, které popsal V. a popsal popáleniny oběti. K příčině smrti soud vyslechl patologa, který provedl pitvu, a dalšího znalce z oboru soudního lékařství. Znalci se shodli na tom, že je nemožné nebo

přínejmenším vysoce nepravděpodobné, že by G., jak to V. popsal ve své výpovědi, vstal a pohyboval se poté, co byl zapálen. Dne 24. 8. 2015 podal S. žádost o vypracování znaleckého posudku ohledně pravdivosti výpovědi V. před zahájením soudního řízení, ke které se připojil i stěžovatel. Uvedli, že V. souhlasil s rozhovorem s psychologem a žádost odůvodnili tím, že výpověď obviněného V. je rozporná s obsahem dalších důkazů. Dne 30. 9. 2015 soud žádost zamítl.

Dne 2. 6. 2016 krajský soud odsoudil K. a stěžovatele za vraždu a zbavení osobní svobody s následkem smrti. V. byl odsouzen za vraždu a S. zproštěn obžaloby. Stěžovatel byl odsouzen na doživotí. Soud ve svém rozhodnutí uvedl, že jeho závěry se opírají o veškeré shromážděné důkazy, včetně výpovědí čtyř obviněných v přípravném řízení, zejména výpovědi V., výpovědi svědků vyslechnutých v hlavním líčení, zejména L. a N., důkazů nalezených na místě činu a znaleckých posudků. Pokud jde o stěžovatelovo prohlášení, že G. nezná a nikdy nebyl v České republice, soud měl za to, že s ohledem na důkazy, které měl k dispozici, nemohlo takové prohlášení zpochybnit jeho účast na trestném činu. Skutečnost, že obvinění nebyli informováni o svém právu na soudem ustanoveného obhájce, nečinila podle názoru soudu jejich výpovědi nepřipustnými, neboť vzhledem k závažnosti trestného činu měl stát na trestním stíhání obviněných velmi silný zájem. Neinformování obviněného o tomto právu navíc nebylo úmyslné, ale šlo o opomenutí ze strany policistů. Soud dále poznamenal, že podle policistů V. sám při výslechu zdůrazňoval, že chce být vyslechnut bez obhájce a vzhledem k tomu, že V. byl před svým zatčením v roce 2014 několikrát zatčen a vyslýchán policií pro různé trestné činy, měl soud za to, že si byl dobře vědom možných důsledků prohlášení bez přítomnosti obhájce. Soud dospěl k závěru, že přestože obžaloba ani stěžovatel nemohli klást obviněným otázky týkající se jejich výpovědí v přípravném řízení, tak měl k dispozici dostatek důkazů pro odsouzení.

Odvolání stěžovatele bylo zamítnuto, neboť odvolací soud se neztotožnil s námitkami stěžovatele, že v jeho věci došlo k porušení pravidel spravedlivého procesu kvůli tomu, že nebyl řádně poučen o svých právech. Stěžovatelem podaná ústavní stížnost byla odmítnuta bez uvedení důvodů.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

TVRZENÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

40. S odvoláním na čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy stěžovatel namítal, že trestní řízení proti němu vedené bylo nespravedlivé. Stěžoval si zejména na to, že nemohl vyslechnout svého spoluobviněného. S odvoláním na čl. 5 odst. 1 písm. c) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy dále uvedl, že žádný z obviněných nebyl před výslechem policií informován o svém právu na soudem ustanoveného obhájce.

41. Soud, který je pánem právní kvalifikace skutkových okolností věci, která má být v souladu s právem (viz rozsudek velkého senátu ze dne 20. 3. 2018, Radomilja a ostatní proti Chorvatsku, č. 37685/10 a 22768/12, body 114., 124. a 126), posoudí stížnost výhradně podle čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy, která, v relevantních částech, zní takto:

“1. Každý má právo na to... aby bylo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu... rozhodnuto spravedlivě... před soudem. ...

Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

d) vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslechu svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě; ...“

A. Přijatelnost

42. Vláda tvrdila, že stěžovatel nevyčerpal vnitrostátní opravné prostředky týkající se nemožnosti vyslechnout spoluobviněného a argumentovala tím, že řádně nevznese stížnost u vnitrostátních soudů. Rovněž poukázala na skutečnost, že stěžovatel ve svém odvolání uvedl, že toto pochybení nelze přičíst krajskému soudu, zatímco ve své stížnosti k Soudu namítal, že nemožnost stěžovatele klást otázky svým spoluobviněným by mohla být přičítána justici.

43. Stěžovatel odpověděl, že nikdy netvrdil, že by za jeho nemožnost zpochybnit prohlášení jeho spoluobviněných mohlo být viněno soudnictví.

44. Obecné zásady týkající se vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků jsou shrnuty v rozsudku velkého senátu ze dne 25. 3. 2014, Vučković a ostatní proti Srbsku, č. 17153/11 a 29 dalších, body 69., 77.). Soud zejména opakuje, že účelem čl. 35 odst. 1 Úmluvy je poskytnout smluvním státům možnost zabránit nebo napravit porušení, která jim jsou vytýkána, dříve, než budou tato obvinění předložena Soudu (viz rozsudek velkého senátu ze dne 28. 7. 1999, Selmouni proti Francii, č. 25803/94, bod 74.).

45. Soud poznamenává, že stěžovatel vznesl námitku, že mu nebylo umožněno vyslechnout spoluobviněného a nebyl zajištěn dostatek vhodných vyvažujících faktorů na všech úrovních vnitrostátní jurisdikce. Poskytl tak státu možnost napravit tvrzené porušení bez ohledu na to, zda vnitrostátním orgánům přisuzoval nemožnost klást otázky svému spoluobviněnému. V souladu s tím Soud shledává, že stěžovatel vyčerpal vnitrostátní prostředky nápravy, jak vyžaduje čl. 35 odst. 1 Úmluvy, a v tomto ohledu zamítá námitku vlády.

46. Soud dále poznamenává, že stěžovatelova stížnost není ani zjevně neopodstatněná, ani nepřijatelná z žádných jiných důvodů uvedených v čl. 35 Úmluvy. Musí být proto prohlášena za přijatelnou.

B. Rozhodnutí ve věci samé

1. Vyjádření procesních stran

(a) Nemožnost zpochybnit prohlášení učiněná spoluobviněným stěžovatele

(i) Stěžovatel

47. Stěžovatel namítal, že nemohl vyslechnout své spoluobviněné V., K. a S. v řízení před soudem ani v průběhu přípravného řízení. Kromě toho S. o zločinu informoval jeho bratr M. S., o čemž se S. zmínil při svém druhém výslechu na policii.

48. Stěžovatel uznal, že V., K. a S. měli právo nevypovídat a že jejich výpovědi z přípravného řízení mohly být u soudu předestřeny policisty, kteří výslechy vedli.

(...)

(ii) Vláda

51. Vláda uvedla, že s ohledem na judikaturu Soudu v této věci nebylo porušeno právo stěžovatele vyslýchat svědky.

(...)

(b) Neinformování obviněného o jeho právu na soudem ustanoveného obhájce

(i) Stěžovatel

57. Stěžovatel tvrdil, že skutečnost, že policisté neinformovali jeho a další obviněné o jejich právu na soudem ustanoveného obhájce, měla vést k nepřipustnosti výpovědi v přípravném řízení. Argumentoval tím, že výklad příslušných ustanovení vnitrostátními soudy byl v rozporu se směrnicí č. 2012/13/EU.

(...)

(ii) Vláda

58. Vláda nejprve uvedla, že čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy zaručuje právo na soudem ustanoveného obhájce pouze v případě, že obviněný nemá dostatečné prostředky na zaplacení právní pomoci. Vzhledem k tomu, že k tomu v projednávané věci nedošlo, bylo právo obviněných na ustanovení obhájce soudem založeno pouze na odpovídajících ustanoveních vnitrostátního práva. Vláda proto uvedla, že neinformování obviněného o tomto právu nebylo v rozporu s čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

59. Tato chyba navíc nutně nevedla k nepřipustnosti výpovědi pořízených v přípravném řízení.

(...)

2. Vyjádření třetích stran

63. Federální advokátní komora uvedla, že skutečnost, že spoluobviněný využil svého práva nevypovídat, nelze považovat za dostatečný důvod k připuštění neověřené výpovědi z přípravného řízení jako důkazu.

64. Pokud jde o vyvažující faktory, konstatovala, že obhájce stěžovatele měl dostat příležitost vyslechnout spoluobviněného během vyšetřovací fáze řízení. Dále uvedla, že stěžovateli měla být alespoň poskytnuta možnost nechat ověřit pravdivost výpovědi jeho spoluobviněného psychologem.

65. Konečně, Spolková advokátní komora byla toho názoru, že připuštění výpovědi z přípravného řízení jako důkazu navzdory skutečnosti, že obvinění nebyli informováni o svém právu na soudem ustanoveného obhájce, bylo porušením čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy. V tomto ohledu poukázala na to, že neustanovení obhájce tam, kde to vyžadoval zákon, představuje podle vnitrostátního práva důvod k odvolání. Žádná podobná ochrana však neexistovala pro fázi přípravného řízení, kde byl nedostatek právního zastoupení zohledněn pouze při posuzování celkové spravedlivosti řízení.

3. Hodnocení Soudu

66. Soud by nejprve uvedl, že stěžovatelovy námitky vyvolávají různé, ale vzájemně související problémy, konkrétně jde o to, že nemohl vyslyšet ostatní obviněné a o skutečnost, že policie obviněné před výsledkem řádně neinformovala o jejich právech. Pokud stěžovatel vytýká četné procesní vady, může Soud postupně přezkoumat různé důvody, které vedly k podání stížnosti, aby určil, zda řízení jako celek bylo spravedlivé (viz rozsudek velkého senátu ze dne 23. 3. 2016, Blokhin proti Rusku, č. 47152/06, bod 194., a rozsudek ze dne 11. 10. 2018, Tuskia a ostatní proti Gruzii, č. 14237/07, bod 98.).

(...)

(a) Nemožnost stěžovatele vyslechnout spoluobviněného

(i) Obecné principy

68. Soud znovu opakuje, že záruky uvedené v čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy jsou zvláštními aspekty práva na spravedlivé slyšení stanoveného v odstavci 1 uvedeného článku, které je třeba vzít v úvahu při každém posuzování spravedlivého řízení. Kromě toho je hlavním zájmem Soudu podle čl. 6 odst. 1 vyhodnotit celkovou spravedlivost trestního řízení (viz rozsudky velkého senátu ze dne 17. 4. 2014, Schatschaschwili proti Německu, č. 9154/10, bod 101., a ze dne 16. 11. 2010, Taxquet proti Belgii, č. 926/05, bod 84., s dalšími odkazy). Při tomto posouzení bude Soud zkoumat řízení jako celek s ohledem na právo na obhajobu, ale také na zájmy veřejnosti a oběti (obětí) na tom, aby byl trestný čin řádně stíhán (viz rozsudek velkého senátu ve věci Schatschaschwili proti Německu, citován výše, bod 101., a rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2010, Gäfgen proti Německu, č. 22978/05, bod 175.) a tam, kde je to nutné, na práva svědků (viz rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2011, Al Khawaja a Tahery proti Spojenému království, č. 26766/05 a 22228/06, bod 118.). V této souvislosti je rovněž třeba poznamenat, že přípustnost důkazů je věcí úpravy vnitrostátního práva a vnitrostátních soudů a že jediným zájmem Soudu je přezkoumat, zda řízení bylo vedeno spravedlivě (viz rozsudek velkého senátu ve věci Gäfgen proti Německu, citován výše, bod 162., a případy tam uvedené).

69. Ve věci Al-Khawaja a Tahery (rozsudek citován výše, body 119. až 147.) velký senát objasnil zásady, které se použijí, když se svědek nezúčastní veřejného soudního jednání. Tyto zásady lze shrnout následovně (viz rozsudek ze dne 31. 3. 2016, Seton proti Spojenému království, č. 55287/10, bod 58.).

(i) Soud by měl nejprve prozkoumat předběžnou otázku, zda existoval dobrý důvod pro připuštění svědeckví nepřítomného svědka, přičemž by měl mít na paměti, že svědci by zpravidla měli svědčit během soudního řízení a že by mělo být vynaloženo veškeré přiměřené úsilí, aby byla zajištěna jejich účast.

(ii) Typickými důvody neúčasti jsou jako v případě Al Khawaja a Tahery (rozsudek citován výše), smrt svědka nebo strach z odplaty. Existují však i další legitimní důvody, pro které se svědek nemusí soudního jednání zúčastnit.

(iii) Pokud svědek nebyl vyslechnut v žádné předchozí fázi řízení, musí být připuštění svědecké výpovědi místo před soudem provedených důkazů krajním opatřením.

(iv) Připuštění výpovědí nepřítomných svědků jako důkazů má za následek potenciální nevýhodu pro obviněného, který by v zásadě měl mít v trestním řízení účinnou možnost zpochybnit důkazy proti němu. Zejména by měl mít možnost prověřit pravdivost a spolehlivost

svědectví tím, že nechá svědky osobně vyslechnout ve své přítomnosti, a to buď v době podání výpovědi nebo v některé pozdější fázi řízení.

(v) Podle „jediného nebo rozhodujícího pravidla“, pokud je odsouzení obviněného založeno výhradně nebo převážně na důkazech poskytnutých svědky, které obviněný nemohl v žádné fázi řízení vyslechnout, je jeho právo na obhajobu neoprávněně omezeno.

(vi) V tomto kontextu by slovo „rozhodující“ mělo být striktně chápáno jako označení důkazu takového významu nebo důležitosti, který pravděpodobně bude určující pro výsledek řízení. Pokud jsou neověřená svědectví podpořena jinými potvrzujícími důkazy, bude posouzení, zda jsou rozhodující, záviset na síle podpůrných důkazů: čím silnější jsou ostatní usvědčující důkazy, tím méně je pravděpodobné, že svědectví nepřítomného svědka bude považováno za rozhodující.

(vii) Jelikož by však měl být čl. 6 odst. 3 Úmluvy vykládán v kontextu celkového zkoumání spravedlivosti řízení, jediné nebo rozhodující pravidlo by nemělo být uplatňováno neflexibilně.

(viii) Zejména tam, kde je výpověď z doslechu jediným nebo rozhodujícím důkazem proti obviněnému, tak její připuštění jako důkazu automaticky nepovede k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Zároveň, pokud je odsouzení založeno výhradně nebo z velké části na svědectví nepřítomných svědků, musí Soud podrobit řízení co nejpečlivějšímu zkoumání. Kvůli nebezpečí, jež by představovalo připuštění takových důkazů, jde o velmi důležitý faktor rovnováhy a zároveň faktor, který by vyžadoval dostatečné vyvažující opatření, včetně existence silných procesních záruk. Otázkou v každém případě je, zda existují dostatečná vyvažující opatření, včetně takových, která umožňují spravedlivé a správné posouzení spolehlivosti těchto důkazů. To by umožnilo, aby došlo k odsouzení založenému na takových důkazech pouze za předpokladu, že jsou dostatečně spolehlivé, a to zejména s ohledem na jejich důležitost pro daný případ.

70. Tyto zásady byly dále objasněny v rozsudku velkého senátu ve věci Schatschaschwili proti Německu (rozsudek citován výše, body 111. až 131.), v němž velký senát potvrdil, že neexistence řádného důvodu pro nepřítomnost svědka nemůže být sama o sobě rozhodující pro nedostatek spravedlivosti soudního řízení, i když zůstala velmi důležitým faktorem, který je třeba zvážit při posuzování celkové spravedlivosti řízení a který by mohl naklonit rovnováhu ve prospěch zjištění porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy. Kromě toho, vzhledem ke skutečnosti, že jeho zájmem bylo ujistit se, zda řízení jako celek bylo spravedlivé, neměl by Soud zkoumat pouze existenci dostatečných vyrovnávacích faktorů v případech, kdy svědectví nepřítomného svědka bylo jediným nebo rozhodujícím důkazem pro odsouzení stěžovatele, ale také v případech, kdy nebylo jasné, zda je dotčené svědectví jediným nebo rozhodujícím důkazem, nicméně bylo-li zjevné, že má významnou váhu a že jeho připuštění by mohlo znevýhodňovat obhajobu. Rozsah vyvažujících faktorů nezbytných k tomu, aby byl proces považován za spravedlivý, by závisel na významu svědectví nepřítomného svědka. Čím důležitější by bylo toto svědectví, tím větší váhu by musely mít vyvažující faktory, aby bylo řízení jako celek považováno za spravedlivé.

71. Ve věci Schatschaschwili proti Německu (rozsudek citován výše, body 125. až 131.) Soud identifikoval některé vyvažující faktory, které by mohly kompenzovat znevýhodnění, se kterými se obhajoba potýkala v důsledku připuštění nezpochybněných svědectví jako důkazů před soudem. Tyto vyvažující faktory musí umožnit spravedlivé a náležité posouzení spolehlivosti těchto důkazů. Patří mezi ně následující.

(i) Zda vnitrostátní soudy přistupovaly k nezpochybněným svědeckým nepřítomného svědka obezřetně, s ohledem na skutečnost, že tyto důkazy mají menší váhu, a zda poskytly podrobné odůvodnění, proč považují tyto důkazy za spolehlivé, a přitom vzaly v úvahu i další dostupné důkazy. Dalším důležitým aspektem jsou jakékoli pokyny, které soudce soudu dá porotě ohledně svědeckých nepřítomných svědků.

(ii) Reprodukce videozáznamu z výslechu nepřítomného svědka z přípravného řízení při soudním jednání, aby soud, obžaloba a obhajoba mohli sledovat chování svědka při výslechu a vytvořit si vlastní dojem o jeho věrohodnosti.

(iii) Dostupnost potvrzujících důkazů podporujících nezpochybněnou svědeckou výpověď u soudu, jako jsou výpovědi osob, kterým nepřítomný svědek oznámil události bezprostředně po jejich výskytu; další věcné důkazy, forenzní důkazy a znalecké posudky; a podobnost v popisu událostí učiněném jinými svědky, zejména pokud jsou tito svědci vyslýcháni u soudu.

(iv) Možnost obhajoby klást svědkovi v průběhu soudního řízení své vlastní otázky nepřímo, například písemně.

(v) Možnost stěžovatele nebo obhájce vyslechnout svědka v přípravném řízení. Soud v této souvislosti zjistil, že tam, kde orgány činné v trestním řízení již ve fázi vyšetřování zastávaly názor, že svědek nebude vyslechnut při soudním líčení, bylo nezbytné dát obhajobě příležitost, aby mu kladla během přípravného řízení otázky.

vi) Obviněnému musí být poskytnuta příležitost podat vlastní verzi událostí a zpochybnit věrohodnost nepřítomného svědka poukazem na jakoukoli nesoudržnost nebo rozpor s výpověďmi jiných svědků. Pokud je totožnost svědka známa obhajobě, je tato schopna identifikovat a prošetřit všechny motivy, které svědek může mít ke lhaní, a může tak účinně zpochybnit věrohodnost svědka, i když v menší míře než při přímé konfrontaci.

72. Soud opakuje, že výraz „svědek“ má v systému úmluvy „autonomní“ význam (viz rozsudek ze dne 22. 4. 1992, Vidal proti Belgii, č. 12351/86, bod 33.). Pokud tedy výpověď může do značné míry sloužit jako základ pro odsuzující rozsudek, pak, bez ohledu na to, zda byla učiněna svědkem v pravém slova smyslu, nebo spoluobviněným, představuje důkaz pro obžalobu, na který se vztahují záruky obsažené v čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy (viz rozsudky ze dne 27. 2. 2001, Lucà proti Itálii, č. 33354/96, bod 41., a ze dne 9. 11. 2006, Kaste a Mathisen proti Norsku, č. 18885/04 a 21166/04, bod 53.).

(ii) Aplikace těchto principů na projednávanou věc

(a) Zda existoval dostatečný důvod

73. Soud opakuje, že z pohledu soudu prvního stupně musí existovat dostatečný důvod pro nepřítomnost svědka, to znamená, že soud musel mít dobré faktické nebo právní důvody k tomu, aby nezajistil účast svědka u hlavního líčení. Pokud pro svědkovu nepřítomnost v tomto smyslu existoval dostatečný důvod, vyplývá z toho, že existoval dostatečný důvod nebo ospravedlnění pro to, aby soud prvního stupně připustil nezpochybněnou výpověď nepřítomného svědka jako důkaz (viz výše citovaný rozsudek velkého senátu ve věci Schatschaschwili proti Německu, bod 119.). Stejně zásady platí pro spoluobviněné (viz rozsudek ze dne 10. 7. 2012, Vidgen proti Nizozemsku, č. 29353/06, body 38. až 42.). V tomto ohledu soud podotýká, že

spoluobvinění V., S. a K. nebyli nepřítomni v tom smyslu, že by byli nedosažitelní. Spíše byli přítomni během celého procesu, ale odmítli vypovídat.

74. Ve věci Vidgen proti Nizozemsku (rozsudek citován výše, bod 42.) soud uznal, že odmítnutí spoluobviněných, kteří nechtějí podat svědectví dovolávajíc se práva nevypovídat ve svůj neprospěch, představuje dostatečný důvod. V tomto ohledu se projednávaná věc liší od případu Oddone a Pecci proti San Marinu (rozsudek ze dne 17. 10. 2019, Oddone a Pecci proti San Marinu, č. 26581/17 a 31024/17, body 98., 101.) a Kuchta proti Polsku (rozsudek ze dne 23. 1. 2018, Kuchta proti Polsku, č. 58683/08, body 50. až 53.), kde se vnitrostátním soudům nepodařilo zajistit účast spoluobviněných u hlavního líčení. Závěrem má soud za to, že krajský soud měl dostatečný důvod k připuštění neověřených výpovědí V., K. a S., jak je zprostředkovali policisté u hlavního líčení.

75. Pokud jde o M. S., Soud poznamenává, že zemřel v roce 1995, a tedy před zahájením vyšetřování v Německu v roce 2012. V každém případě však Soud konstatuje, že krajský soud ve svém rozhodnutí nevycházel z popisu trestného činu M. S. Nelze jej tedy považovat za „svědka“ ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy (viz judikaturu citovanou v bodě 72 výše).

(β) Zda důkazy byly jediným nebo rozhodujícím podkladem

76. Rozsah vyvažujících faktorů nezbytných k tomu, aby bylo řízení považováno za spravedlivé, bude záviset na významu svědectví nepřítomného svědka (viz rozsudek velkého senátu ve věci Schatschaschwili proti Německu, citovaný výše, bod 116.). Při určování významnosti svědectví poskytnutých nepřítomným svědkem, a zejména toho, zda důkazy, které předložil, byly jediným nebo rozhodujícím podkladem pro odsouzení stěžovatele, Soud v první řadě přihlíží k posouzení učiněnému vnitrostátními soudy. Soud musí provést vlastní posouzení významnosti svědectví poskytnutých nepřítomným svědkem pouze v případě, když vnitrostátní soudy neuvedly své stanovisko k této otázce nebo pokud jejich stanovisko není jasné (tamtéž, bod 124.).

77. Soud nejprve podotýká, že krajský soud formálně nepovažoval výpovědi spoluobviněných z přípravného řízení za jediný důkaz proti stěžovateli. V souladu s tím je třeba přihlídnout k otázce, zda soud považoval tato svědectví za rozhodující, tedy za důkazy takového významu nebo důležitosti, které budou pravděpodobně určující pro výsledek řízení (tamtéž, bod 123). Krajský soud sice zdůrazňoval důležitost výpovědí spoluobviněných stěžovatele, zejména V., z přípravného řízení, ale také se snažil hodnotit ostatní důkazy, které provedl při hlavním líčení, zejména výpovědi L. a B. Závěrem Soud konstatuje, že stanovisko krajského soudu nebylo v tomto ohledu jasné.

78. Při vlastním posouzení toho, zda byla nezpochybněná svědectví rozhodující pro odsouzení stěžovatele, bude Soud brát ohled na sílu podpůrných důkazů; čím silnější jsou usvědčující důkazy, tím menší je pravděpodobnost, že svědectví nepřítomného svědka bude považováno za rozhodující (viz rozsudek velkého senátu ve věci Schatschaschwili proti Německu, citován výše, bod 123.). Soud konstatuje, že krajský soud měl k dispozici četné důkazy týkající se samotné vraždy, konkrétně výpovědi českých policistů a znalecké posudky o zraněních, která G. utrpěl. I když tyto důkazy stěžovatele přímo nespojovaly s trestným činem, krajský soud se mohl opřít i o výpověď L. z hlavního líčení. Podle názoru Soudu musí být této svědecké výpovědi přiznána značná váha. Na základě rozhovoru mezi stěžovatelem a K., o němž tento svědek vypovídal, mohl svědek uvést konkrétní informace o trestném činu, zejména o povaze zranění G. a pokusu o spálení těla. Svědectví L. navíc podpořil B., kterému L. o několik let

později tyto informace svěřil. Konečně, i když L. zprostředkoval pouze svědectví z doslechu ohledně samotného zločinu, tak byl přímým svědkem stěžovatelova přiznání k vraždě.

79. S ohledem na skutečnost, že je zapotřebí restriktivního výkladu pojmu (viz rozsudek velkého senátu ve věci Schatschaschwili proti Německu, citován výše, bod 123), Soud uzavírá, že důkazy v podobě výpovědí obviněných z přípravného řízení nebyly v projednávané věci rozhodující. Soud však uznává, že tato svědectví měla přinejmenším významnou váhu a že jejich připuštění jako důkazů mohlo obhajobu do značné míry znevýhodnit. Pro posouzení celkové spravedlivosti řízení tak Soud přezkoumá existenci dostatečných vyvažujících faktorů (tamtéž, bod 116.).

(γ) Zda existovaly dostatečné vyvažující faktory

80. Soud poukazuje na to, že pro určení toho, zda existovaly dostatečné vyvažující faktory, jsou relevantní následující prvky: přístup soudu prvního stupně k nezpochybněným důkazům; dostupnost a síla dalších usvědčujících důkazů; a procesní opatření přijatá ke kompenzaci nedostatečné možnosti přímo vyslechnout svědky u hlavního líčení (tamtéž, bod 145.).

81. Soud začne konstatováním, že krajský soud přistupoval k nezpochybněným důkazům opatrně. Poukazuje na to, že ani krajský soud, ani obhajoba neměly možnost klást otázky přímo spoluobviněným, kteří se dovolávali svého práva nevypovídat. Dále Soud uznal, že neexistuje žádný obrazový ani zvukový záznam z policejních výsledků. Při posuzování výpovědí z přípravného řízení krajský soud podrobně zdůvodnil, proč výpovědi považoval za věrohodné, a to zejména s odkazem na míru shody výpovědí V. a K. s podpůrnými důkazy z místa činu (srov. rozsudky ze dne 24. 5. 2016, Przydział proti Polsku, č. 15487/08, bod 57., a ze dne 10. 10. 2017, Daştan proti Turecku, č. 37272/08, bod 31.).

82. Kromě toho, jak je podrobně uvedeno v bodě 78. shora, krajský soud měl k dispozici přesvědčivé usvědčující důkazy, které poukazovaly na stěžovatele.

83. Pokud jde o procesní opatření přijatá ve fázi vyšetřování, Soud poznamenává, že stěžovateli nebyla dána příležitost klást otázky V., K. a S., když byli vyslýcháni. Ve věci Schatschaschwili proti Německu (rozsudek citován výše, bod 155.) Soud přikládal důležitost skutečnosti, že orgány činné v trestním řízení mohly stěžovateli ustanovit obhájce, který by měl právo být přítomen výsledku svědků (viz také rozsudek ze dne 19. 7. 2012, Hümmer proti Německu, č. 26171/07, bod 48.). V., K. a S. však byli, když podali své výpovědi v neprospěch stěžovatele, vyslechnuti v postavení obviněných. Bez ohledu na právní zastoupení stěžovatele vnitrostátní právo v době jednotlivých slyšení nestanovilo, aby byl obviněný nebo jeho obhájce přítomen výsledku jiného obviněného během fáze vyšetřování. V tomto ohledu Soud zopakoval, že není jeho úlohou zkoumat, zda vnitrostátní právo umožňovalo vyslýchat spoluobviněného ve fázi vyšetřování, či nikoli (viz rozsudek ve věci Oddone a Pecci proti San Marinu, citován výše, bod 113.).

84. V každém případě Soud poznamenává, že pro posouzení spravedlivosti soudního řízení jako celku je zásadním zjištění, zda vnitrostátní orgány v době výsledku svědků ve fázi vyšetřování vycházely či nikoli z předpokladu, že svědek by nebyl vyslechnut u hlavního líčení (viz rozsudek velkého senátu ve věci Schatschaschwili proti Německu, bod 157.). V důsledku toho ve věci Oddone a Pecci proti San Marinu (rozsudek citován výše, bod 113.) Soud kritizoval skutečnost, že vyšetřující soudce odmítl žádost obviněného o křížový výslech dvou svědků ve fázi vyšetřování, a nezařadil je na seznam svědků, kteří mají být vyslechnuti před soudem.

Navíc v rozsudku ze dne 26. 7. 2018, N. K. proti Německu, č. 59549/12, bod 60., Soud považoval za předvídatelné riziko, že by svědkyně, která byla ženatá s obviněným, mohla odmítnout vypovídat u hlavního líčení. Soud však znovu zdůrazňuje, že pouhá skutečnost, že se osoba mohla dovolávat svého práva nevypovídat, sama o sobě takové riziko nepředstavuje (srov. rozsudek Sievert proti Německu, citovaný výše, bod 60.). Pokud jde o projednávaný případ, Soud poznamenává, že stěžovatel netvrdil, že by existoval náznak toho, že by jeho spoluobviněný odmítl u soudu vypovídat.

85. Konečně Soud poznamenává, že neexistuje žádný obrazový ani zvukový záznam z výslechů v přípravném řízení, jelikož vnitrostátní právo v rozhodné době takovou možnost nestanovilo. Od 1. 1. 2020 byla dotčená ustanovení změněna tak, aby umožňovala pořizování videozáznamů z výslechů obviněných. Soud tuto legislativní změnu vítá.

86. S ohledem na procesní opatření během řízení před soudem Soud poznamenává, že stěžovatel měl příležitost předložit svou vlastní verzi událostí a klást otázky policistům, kteří vyslýchali obviněné. Kromě toho mohl zpochybnit důvěryhodnost V. nebo označit jakýkoli motiv, který by mohl mít pro jeho falešné obvinění. Stěžovatel však kritizoval, že krajský soud odmítl jeho žádost o posouzení výpovědi V. psychologem.

87. Soud zopakoval, že pokud obhajoba požaduje znalecký posudek, je na vnitrostátních soudech, aby rozhodly, zda je nutné nebo vhodné přijmout tento důkaz k posouzení v soudním řízení (viz rozsudek ze dne 25. 7. 2013, Chodorkovskij a Lebeděv proti Rusku, č. 11082 /06 a 13772/05, body 718.). Kromě toho pouhá skutečnost, že k důkazu byly připuštěny nezpochybněné výpovědi, nevyžaduje, aby soud prvního stupně připustil a vyslechl každého svědka nebo znalce navrženého obviněným (srov. rozsudek ze dne 28. 1. 2020, Lobarev a ostatní proti Rusku, č. 10355/09 a 5 dalších, bod 4.).

88. Soud opakuje, že pravdivost svědeckých výpovědí musí posoudit soud prvního stupně. V situaci, kdy spoluobviněný v průběhu hlavního líčení odmítl vypovídat, Soud připustil, že může být protiváhou, pokud si soud prvního stupně vyžádá při posuzování pravdivosti předmětné výpovědi pomoc psychologa. Takové pojistce byla přikládána váha především v případech týkajících se výpovědí nezletilých (viz rozsudky ze dne 11. 2. 2014, González Nájera proti Španělsku, č. 61047/13, bod 53.; ze dne 2. 4. 2013, D. T. proti Nizozemsku, č. 25307/10, bod 51., a Przydział proti Polsku, citovaný výše, bod 56.). Soud však poznamenává, že i v případech, kdy obviněný nemohl položit otázky dospělému svědkovi, může psychologická expertíza týkající se motivace a psychologického kontextu, ve kterém byla výpověď učiněna, představovat pádný vyvažující faktor (viz rozsudek ve věci Sievert proti Německu, citovaný výše, bod 65.).

89. Krajský soud stěžovatelovu žádost zamítl s tím, že úkol posoudit pravdivost svědecké výpovědi zpravidla přísluší soudu prvního stupně. Psychologická expertíza by se však za určitých okolností mohla ukázat jako nezbytná vzhledem k věku nebo duševním schopnostem svědka. Jak bylo uvedeno výše, Soud nevidí důvod s tímto výchozím bodem nesouhlasit. Dále Soud poznamenává, že krajský soud podrobně odůvodnil, proč považuje výpověď V. o trestném činu za věrohodnou. Poukázal na vysokou shodu mezi výpověďmi V. a K. z přípravného řízení a skutečnosti, že výpovědi byly potvrzeny důkazy nalezenými na místě činu a že V. se svou výpovědí sebeobviňoval. S ohledem na tyto skutečnosti lze souhlasit s tím, že krajský soud byl schopen posoudit jejich důkazní hodnotu sám.

(δ) Závěr

90. S ohledem na výše uvedené, zejména na usvědčující důkazy podporující výpovědi z přípravného řízení, které měl krajský soud k dispozici, a na jeho důkladné odůvodnění v tomto ohledu, Soud konstatuje, že tyto vyvažující faktory umožnily spravedlivé a řádné posouzení spolehlivosti nezpochybnovaného důkazu.

91. Navzdory tomu, že stěžovatel nemohl vyslechnout spoluobviněného a posoudit celkovou spravedlivost řízení, Soud konstatuje, že stěžovatelovo právo na obhajobu nebylo omezeno v míře neslučitelné se zárukami poskytovanými čl. 6 Úmluvy. V souladu s tím neshledává žádné porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy z důvodu nemožnosti stěžovatele vyslechnout spoluobviněného.

(b) Neinformování obviněných o jejich právu na soudem ustanoveného obhájce

(i) Obecné principy

92. Soud opakuje, že jeho povinností v souladu s čl. 19 Úmluvy je zajistit dodržování závazků přijatých smluvními státy Úmluvy. Zejména není jeho úkolem zabývat se skutkovými nebo právními chybami, kterých se údajně dopustil vnitrostátní soud, pokud jimi nedošlo k porušení práv a svobod chráněných Úmluvou, a pokud ano, pouze v rozsahu, v jakém k takovému porušení mohlo dojít. Úlohou Soudu tedy v zásadě není určovat, zda mohou být určité druhy důkazů – například důkazy získané nezákonně ve smyslu vnitrostátního práva – přípustné. Otázkou, kterou je třeba zodpovědět, je, zda řízení jako celek, včetně způsobu, jakým byly důkazy získány, bylo spravedlivé (viz rozsudek velkého senátu ze dne 11. 7. 2006, Jalloh proti Německu, č. 54810/00, body 94. a 95., a rozsudek ve věci Allan proti Spojenému království, citovaný výše, bod 42.). V této souvislosti Soud dále přikládá váhu tomu, zda předmětné důkazy byly či nebyly pro výsledek řízení rozhodující (viz rozsudek velkého senátu ve věci Gäfgen proti Německu, citovaný výše, bod 164.).

(ii) Aplikace těchto principů na projednávanou věc

93. Soud by začal konstatováním, že i když obviněným při prvním výslechu na policii právně nepomáhal obhájce, nebyla v tomto ohledu u Soudu podána žádná stížnost. Stížnost stěžovatele se spíše týkala skutečnosti, že policie neinformovala jak jeho, tak ostatní obviněné o možnosti, aby jim soudem byl ustanoven obhájce.

94. Pokud jde o stěžovatele, Soud poznamenává, že i když vypovídal před policií, tak pouze popřel, že by se účastnil trestného činu. Krajský soud proto ve svém rozhodnutí pouze odkázal na stěžovatelovu výpověď z přípravného řízení v rozsahu, v němž jeho tvrzení, že G. neznal a nikdy v České republice nebyl, bylo vyvráceno provedeným dokazováním. Z toho vyplývá, že v souvislosti s tím, že nebyl informován o jeho právu na soudem ustanoveného obhájce, nebyly získány žádné důkazy použitelné proti stěžovateli. Soud má tedy za to, že tímto pochybením nebylo dotčeno právo stěžovatele nevypovídat ve svůj neprospěch [srov. v případě stížnosti podle čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy rozsudek velkého senátu ze dne 12. 5. 2017, Simeonovi proti Bulharsku, č. 21980/04, body 136. až 140.]. Kromě toho byl stěžovatel před výslechem na policii písemně informován o svém právu poradit se s obhájcem. Vnitrostátní orgány ho pouze neinformovaly o možnosti požádat o soudem ustanoveného obhájce. Stěžovatel ani před vnitrostátními soudy ani před Soudem netvrdil, že by neměl prostředky k zajištění služeb obhájce nebo že by kvůli své finanční situaci měl nárok na bezplatnou právní pomoc. Za těchto okolností Soud neví, jak mohlo vytýkané opomenutí ovlivnit jeho postavení a/nebo porušit jeho právo na spravedlivý proces.

95. Pokud jde o prohlášení V., K. a S. v přípravném řízení, Soud poznamenává, že bez ohledu na to, zda právo být informován o možnosti mít soudem ustanoveného obhájce spadá do působnosti čl. 6 Úmluvy, procesní záruky chráněné tímto článkem jsou primárně určeny k ochraně samotného obviněného (srov. rozsudek ze dne 8. 3. 2022, Tonkov proti Belgii, č. 41115/14, bod 68.). V každém případě soud poznamenává, že před výsledkem na policii byli všichni obvinění informováni o svém právu na právní pomoc, ale rozhodli se vypovídat bez přítomnosti obhájce. Kromě toho, jak uvedl Soud, nic nenasvědčuje tomu, že by obviněný neměl prostředky k tomu, aby se mohl poradit s obhájcem. Pouhá možnost, že poté, co byli stěžovateli spoluobvinění poučeni o svém právu na obhájce ustanoveného soudem, mohli požádat o právní pomoc a následně odmítnout vypovídat, nepostačuje k prokázání souvislosti mezi nedostatkem poučení a jejich výpověďmi v přípravném řízení. V této souvislosti Soud rovněž poznamenává, že K. se rozhodl učinit dodatečné prohlášení na policii poté, co mu byl ustanoven obhájce. Z toho vyplývá, že bez ohledu na to, zda takové procesní pochybení týkající se třetí osoby může zpochybnit spravedlivost řízení, stěžovatel neprokázal, jak neinformování spoluobviněných o jejich právu na soudem ustanoveného obhájce ovlivnilo jeho odsouzení.

96. Skutečnost, že vnitrostátní ustanovení zajišťující právo být informován o právu na soudem ustanoveného obhájce bylo zavedeno za účelem implementace směrnice 2012/13/EU, není takové povahy, aby toto posouzení změnila. Podle podmínek čl. 19 a čl. 32 odst. 1 Úmluvy není Soud příslušný uplatňovat nebo zkoumat údajná porušení pravidel EU, pokud jimi nedošlo k porušení práv a svobod chráněných Úmluvou, a jinak pouze v rozsahu, v jakém k takovému porušení mohlo dojít. Obecněji řečeno, je primárně na vnitrostátních orgánech, zejména soudech, aby vykládaly a uplatňovaly vnitrostátní právo, je-li to nutné v souladu s právem EU, přičemž úloha Soudu se omezuje na zjišťování, zda jsou účinky takového rozhodování slučitelné s Úmluvou (viz rozsudek velkého senátu ze dne 3. 10. 2014, Jeunesse proti Nizozemsku, č. 12738/10, bod 110.). Výklad předmětných ustanovení vnitrostátními soudy v tomto ohledu žádné nedostatky neobsahuje.

97. V neposlední řadě, vzhledem k tomu, že obvinění neučinili před vyšetřujícím soudcem žádné dodatečné výpovědi, nevystává otázka, zda jim měl soudce poskytnout dodatečné poučení.

98. Závěrem lze říci, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy z důvodu neinformování obviněných o jejich právu na soudem ustanoveného obhájce.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud:

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;

2. *Rozhoduje*, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy.

(Zpracoval Mgr. Josef Zelinka)